A 5871.
I 960m

N° 19.

BIBL. SOC. ETUD.
ESTONORUM.
DORPATENS.

1878

ENSV TA
Kirjandusmuuseumi
Arhiivraamatukogu
38335

Eesti rahwa

Kasuline Kalender

1878

aasta tarwis pärast meie Issanda Jeesuse Kristuse sündimist.

Sel aastal on 365 päewa.

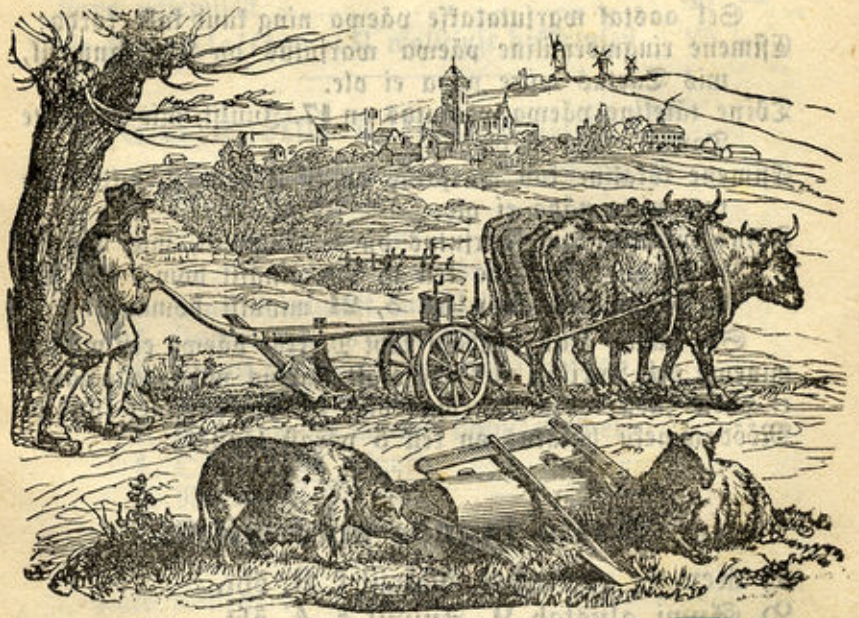

Tartus. H. Laakmanni kirjadega trükitud.

ESTONICA
DORPATENS.

Zenfuri pooleft lubatud. — Riias, 25. Juulil 1876.

Märkide seletus.

● Noor-kuu. ☽ Esimene weerand.
○ Täis-kuu. ☾ Wiimne weerand.

P. püha. — hom. hommikul. — e. l. enne lõunat. — m. ja ' minut. — p. päraft ehk päew. — õht. õhtul. — p. l. päraft lõunat. — k. kell. — t. tund.

Päewa- ja kuu-warjutused.

Sel aastal warjutatakse päewa ning kuud kaks korda:
Esimene ringwormiline päewa warjutus on **21.** Januaril, mis Tartus mitte näha ei ole.
Tõine täieline päewa warjutus on **17.** Juulil, mis ka mitte Tartus näha ei ole.
Esimene tükaline kuu warjutus on **5.** Februaril, mis Tartus mitte näha ei ole.
Tõine tükaline kuu warjutus on **1.** Augustil, mis Tartus näha on. Hakatus kell **0, 29** minutit hom., kesk kell **1, 55** minutit, lõpp kell **3, 21** minutit hommiku.

See aasta saab rändaw täht Merkur päewa eest mööda minema **24.** Aprillil, mis aga osalt Tartus näha, selle päraft et päew juba looja minemas on, kui möödaminek sünnib. Möödamineku hakatus on kell **5** päraft lõunat.

Aasta jagude muutmised.

1) Kewade alustab **8.** Märzil k. **8,** õht.
2) Suwi alustab **9.** Juunil k. **4,** õht.
3) Sügise alustab **11.** Septembril k. **6,** hom.
4) Talw alustab **10.** Dezembril k. **7,** hom.

Sündinud asjade aja-arw.

Maa-ilma loomiseft arwatakse	**5827**	aast.
Kristuse sündimiseft	**1878**	—
Tartu ehitamiseft	**848**	—
Tallinna ehitamiseft	**659**	—
Raamatu-trükkimise üleswõtmiseft	**438**	—
Lutheruse õige usu üleswõtmiseft	**361**	—
Peterburgi linna ehitamiseft	**175**	—
Wene riigi walitsuse alustuseft meie maal ...	**168**	—
Suure kooli alustuseft Tartus	**76**	—
Rõuge-panemise hakatuseft	**75**	—
Prantsuse Wene maale tulemiseft ja Moskwa linna põlemiseft	**66**	—
Meie K. H. Aleksandri II. walitsuse hakkatuseft	**23**	—

Sel aastal näitab tunnipakk.

1. Januaril **9** minutit tunnikellaft tagaft.
1. Februaril **15** min. — —
1. Märzil **10** minutit — —
1. Aprilil tunnikellaga ühte.
1. Mail **4** minutit tunnikellaft ette.
1. Juunil tunnikellaga ühte.
1. Juulil **5** minutit tunnikellaft tagaft.
1. Augustil **5** minutit — —
1. Septembril **4** minutit tunnikellaft ette.
1. Oktobril **14** minutit — —
1. Novembril **15** min. — —
1. Dezembril **6** min. — —

Kaks ristikeft (**) nädala päewa arwu-numbri ees tähendawad, et on kiriku- ehk kroonu-püha, mis kirikus pühitsetakse; üks ainus (*) tähendab, et on mälestuse p., mis kirikus ei pühitseta, aga mil kohut ja kooli ei peeta.

Aasta algamine.

Sel kuul on 31 päewa.

Januar.

1.

Wana aasta mööda läinud,
Uus meil' tulnud armu käest:
Waim kel wana teed weel käinud,
Uuenegu kõigest wäest.

Nädalad ja nädala päewad.	Nimed.	Kuu ja ilma muutmised.
	Nääri p. Kristuse ümberlõikamisest. Luuk. 2, 21.	
**1 Pühap.	**Nääri päew.**	
2 Esmasp.	Abel, Set	Lume sadu.
3 Teisip.	Enok	
4 Kesknäd.	Metusala	Heitlik ilm.
5 Neljap.	Simeon	
**6 Reede	**3 Kuninga p.**	Kange külm.
7 Laup.	Melchior	☾ 1, 58′ hom.
	1. Püh. p. 3. Kun. p. — 12 aastane Jeesus templis. Luuk. 2, 41—52.	
8 Pühap.	Errart	
9 Esmasp.	Kaspar	Külmad
10 Teisip.	Paawli päew.	
11 Kesknäd.	Higinus	ilmad.
12 Neljap.	Rein	
13 Reede	Hilarius	☾ 5, 36′ õht.
14 Laup.	Robert	Lume sadu.
	2. Püh. p. 3 Kun. p. — Pulmad Kaana linnas. Joann. 2, 1—11.	
15 Pühap.	Felix	
16 Esmasp.	Erdmann	Tuiskab.

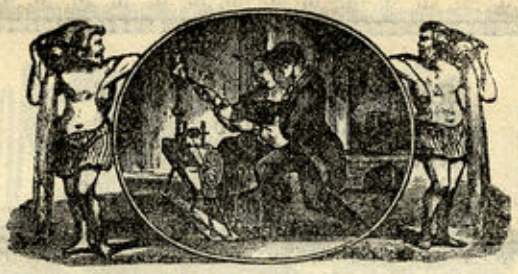

17 Teisip.	Tõnise päew.	
18 Kesknäd.	Efraim	Heitlik ilm.
19 Neljap.	Saara	
20 Reede	Waab. Sebast.	
21 Laup.	Agneta	● 10, 4′ hom.
	3. P. p. 3 Kun. p. — Pidalitõbine ja päämehe sulane. Mat. 8, 1—13.	
22 Pühap.	Vincent	
23 Esmasp.	Emerentia	Lume sadu.
24 Teisip.	Timotheus	
25 Kesknäd.	Paawli ümb.	Selge.
26 Neljap.	Hans	
27 Reede	Chrysostomus	Kange külm.
28 Laup.	Kaarel	
	4. P. p. 3 Kun. p. — Jeesus ähwardab tuult ja merd. Mat. 8, 23—27.	
29 Pühap.	Samuel	☽ 3, 4′ õht.
30 Esmasp.	Ludowika	
31 Teisip.	Polykarpus	Lumesadu.

1 Januaril tõuseb päike: k. 8, 42 m., läh. alla: k. 3, 37 m.
11 — — — — 8, 27 — — — — 3, 59 —
21 — — — — 8, 7 — — — — 4, 23 —

2.

Kõik weel magab lume sees
Nahus talwist und
Katsu, et sul südames
'Poleks und ei lund.

Nädalad ja nädala päewad.	Nimed.	Kuu ja ilma muutmised.
1 Kesknäd.	Brigita	
*2 Neljap.	Küünla p. Maarja p.	Kange külm.
3 Reede	Hanna	
4 Laup.	Veronika	Udune.
	5. p. p. p. 3. Kun. p. — Umbrohi nisjo seas. Mat. 13, 24—30.	
5 Pühap.	Agate	1, 4′ õhto.
6 Esmasp.	Doora	
7 Teisip.	Rikart	Lumesadu.
8 Kesknäd.	Saalomon	
9 Neljap.	Apolonius	Paras külm.
10 Reede	Paulina	
11 Laup.	Süphrosyna	Tuuline.
	9. p. e. Krist. ülest. p. — Töötegijad wiinamäel. Mat. 20, 1—16.	
12 Pühap.	Karolina	4, 59′ hom.
13 Esmasp.	Beeninga	
14 Teisip.	Valentin	Lumesadu.
15 Kesknäd.	Israel	

16 Neljap.	Juula	
17 Reede	Konstanzia	Segane.
18 Laup.	Concordia	
	8. p. e. Krist. ülest. p. — Külwajast. Luuk. 8, 4—15.	
**19 Pühap.	Susanna Keisri h. troni p.	
20 Esmasp.	Eücharius	5, 4′ hom.
21 Teisip.	Ellu	
22 Kesknäd.	Peetri päew	Selge.
23 Neljap.	Jobst	
*24 Reede	Madise p. (Wõi nädal.)	Kange tuul.
*25 Laup.	Viktor (Wõi nädal.)	
	Paastu Pühap. — Kristuse kannatamisest. Luuk. 18, 31—43.	
**26 Pühap.	Nestor Trooni pär. sündimise päew.	Räntsakas.
27 Esmasp.	Claudius	
28 Teisip.	Wastla päew	5, 48′ hom.

1 Februaril tõuseb päike: k. 7, 41 m., läh. alla: k. 4, 50 m.
11 — — — — 7, 15 — — — — 5, 14 —
21 — — — — 6, 47 — — — — 5, 38 —

März. Sel kuul on 31 päewa.

3.

Lumi hakkab alanema,
Külma wõimus wähenema:
Kadugu su hinge seest
Lumi, külmus igawest'.

Nädalad ja nädala päewad.	Nimed.	Kuu ja ilma muutmised.
1 Kesknäd.	Tuha päew	
2 Neljap.	Lowisa	Külmetab.
3 Reede	Kunigunda	
4 Laup.	Adrian	Heitlik ilm.
1. Pühap. paastus. Kristust kiusatakse. Mat. 4, 1—11.		
5 Pühap.	Meeta	
6 Esmasp.	Gottfrid	10, 54' õht.
7 Teisip.	Siimo	(1. Kwatember.)
**8 Kesknäd.	**Palwe päew**	Kew. h. k. 8, õht.
9 Neljap.	Prudentius	
10 Reede	Mikeus	Sula.
11 Laupäew	Konstantin	
2. Pühap. paastus. Kananea-maa naene. Mat. 15, 21—28.		
12 Pühap.	Gregor	
13 Esmasp.	Ernst	6, 37' õhtu.
14 Teisip.	Mathilde	
15 Kesknäd.	Lugus	Pehme tuul.
16 Neljap.	Gabriel	

Paastu-kuu.

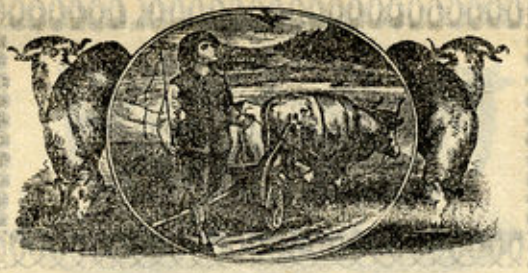

17 Reede	Truuta	Päewa paiste.
18 Laup.	Patritsius	
3. P. paastus. Kristus ajab kurja waimu wälja. Luuk. 11, 14—28.		
19 Pühap.	Joosep	Räntsakas.
20 Esmasp.	Rupert	
21 Teisip.	Benedikt	11, 1' õht.
22 Kesknäd.	Raphael	
23 Neljap.	Theophil	Pilwine.
24 Reede	Kasimir	
*25 Laupäew	Paastu Maarja p.	Selge.
4. P. paastus. Kristus söödab 5000 meest. Joann. 6, 1—15.		
26 Pühap.	Manuel	Sula.
27 Esmasp.	Gustav	Selge ilm.
28 Teisip.	Gideon	
29 Kestn.	Philippina	4, 42' õht.
30 Neljap.	Adonis	Jõed
31 Reede	Toots	lagunewad.

1 Märzil tõuseb päike: k. 6, 25 m., läh. alla: k. 5, 56 m.
11. — — — — 5, 57 — — — — 6, 19 —
21. — — — — 5, 28 — — — — 6, 42 —

April. Sel kuul on 30 päewa

4.

Puu pungad puhkewad,
Wee laened weerewad,
Lõod ka lööriwad,
Laulda lasewad.

Nädalad ja nädala päewad.	Nimed.	Kuu ja ilma muutmised.
1 Laup.	Theodora	Räntsakas.

5. P. paastus. — Jeesust wisatakse kiwidega. Joan. 8, 46—59.

2 Pühap.	Theodosia	Räntsakas.
3 Esmasp.	Ferdinand	
4 Teisip.	Ambrosius	
5 Kesknäd.	Maksim	7, 44′ hom.
6 Neljap.	Cölestin	Heitlikud
7 Reede	Aaron	
8 Laup.	Liborius	ilmad.

6. P. paastus. — Kristuse sissesõitmisest. Mat. 21, 1—9.

**9 Pühap.	Palmi puude p.	Selged
10 Esmasp.	Esekiel	ja soojad ilmad.
11 Teisip.	Hermann	
12 Kesknäd.	Julius	10, 20′ hom.
**13 Neljap.	**Suur Neljap.**	
**14 Reede	**Suur Reede**	Künni päew.
15 Laup.	Obadias	

Jüri-kuu.

Lihawete Püha. — Kristuse ülestõusmisest. Mark. 16, 1—8

**16 Pühap.	**1. Lihawõtte p.**	Heitlikud
**17 Esmasp.	**2. Lihawõtte p.**	Keisri herra sünd. p.
*18 Teisip.	Valerian	ilmad.
*19 Kesknäd.	Timon	
*20 Neljap.	Jakobina	2′ 37′ õhtu.
*21 Reede	Siim	
*22 Laup.	Cajus	Räntsakas.

1. P. p. ülest. P. — Kinnipaadud uksest. Joann. 20, 19—31.

23 Pühap.	Jüri päew	9. külwi nädal.	Wilu tuul.
24 Esmasp.	Albert		
25 Teisip.	Markuse päew		Päewa paiste.
26 Kesknäd.	Etsekias		
27 Neljap.	Anastasius		
28 Reede	Theresia		0, 19′ hom.
29 Laup.	Raimund		Wagane ilm.

2. P. p. ülest. P. — Hea karjane. Joann. 10, 12—16.

30 Pühap.	Erastus	Udune ilm.

1. Aprilil tõuseb päike: k. 4, 57 m., läh. alla: k. 7, 7 m.
11. — — — — 4, 30 — — — — 7, 29 —
21. — — — — 4, 4 — — — — 7. 51 —

5.

Söpik ja muud linnukesed
Wõidu laul'wad metsas nüüd:
Kas siis ükſi inimesed
Mitte'p tunne rõõmu, hüüd?

Nädalad ja nädala päewad.	Nimed.		Kuu ja ilma muutmised.
1 Esmasp.	Wolbri päew	8. külwi nädal.	Külm wihm.
2 Teisip.	Sigismund		
3 Kesknäd.	† leidmise p.		Selged
4 Neljap.	Lorentina		4, 18′ õht.
5 Reede	Gotthard		
6 Laup.	Dietrich		ilmad.

3. P. p. ülest. P. — Üürikese aea päraſt. Joann. 16 16—23.

7 Pühap.	Jetta	7. külwi nädal.	Lehe tuped on
8 Esmasp.	Laus		
*9 Teisip.	Nigula päew		puhkemas.
10 Kesknäd.	Kordian		
11 Neljap.	Pankratius		
12 Reede	Nero		3, 29′ hom.
13 Laup.	Serwatius		Wihmasadu.

4. P. p. ülest. P. — Kristuse äraminemiſest. Joann. 16, 5—15.

14 Pühap.	Kriſtjan	6. külwi	Udune
15 Esmasp.	Sophia		
16 Teisip.	Peregrinus		ja soe.

17 Kesknäd.	Nikander	nädal.	Kuiwad tuuled.
18 Neljap.	Eerik		
19 Reede	Philipp		
20 Laup.	Pilla		3, 35′ hom.

5. P. p. ülest. P. — Õigeſt palumiſeſt. Joann. 16, 23—30.

21 Pühap.	Triinu	5. külwi nädal.	
22 Esmasp.	Mili		Pilwine.
23 Teisip.	Leontine		
24 Kesknäd.	Esther		Wihmasadu.
**25 Neljap.	**Taewa minem.**		Urbani päew.
26 Reede	Eduard		
27 Laup.	Ludolph		5, 42′ hom.

6. P. p. ülest. P. — Rõemustaja. Joann. 15, 26. 27. 16, 1—4.

28 Pühap.	Willem	4. külwi	
29 Esmasp.	Maximilian		Toming hakkab
30 Teisip.	Wigand		
31 Kesknäd.	Alide		õitsma.

1. Mail tõuseb päike: k. 3, 41 m., läh. alla: k. 8, 13 m.
11. — — — — 3, 24 — — — — 8, 32 —
21. — — — — 3. 7 — — — — 8, 51 —

Juuni. Sel kuul on

6.

Lill õitsku, wili kasugu
Nii põllul kui ka waimus
Ja külijale tasugu,
Mis maha tein'd ta aimus.

Nädalad ja nädala päewad.	Nimed.		Kuu ja ilma muutmised.
1 Neljap.	Gotsalk	nädal.	Selged ja soojad ilmad.
2 Reede	Emma		
3 Laup.	Liisu		(●) 1, 38′ hom.
Neli Pühi. — Pühast Waimust. Joann. 14, 23—31.			
**4 Pühap.	**Neli Pühi**	3. külwi nädal.	Müristamine ja wihmasadu.
**5 Esmasp.	**Teine Püha**		
6 Teisip.	Artus		
7 Kesknäd.	Lucretia		(2. Kwatember.)
8 Neljap.	Medardus		
9 Reede	Bertram		Suw. h. k. 4, õht.
10 Laup.	Flawius		(●) 9, 2′ õhtu.
Kolmainu Jumala P. — Jeesus ja Nikodemus, Joann. 3, 1—15.			
11 Pühap.	Barnabas	2. külwi nädal.	Palawad ilmad.
12 Esmasp.	Tiina		
13 Teisip.	Tobias		
14 Kesknäd.	Tetloff		
15 Neljap.	Wiidu		

16 Reede	Justina		
17 Laup.	Nikander		Soe ilm.
1. P. p. 3. a. J. P. — Rikas mees ja Laatsarus. Luuk. 16, 19—31.			
18 Pühap.	Homer	1. külwi nädal.	(●) 2, 18′ õht.
19 Esmasp.	Kert		
20 Teisip.	Florian		Wihmasadu ja niisked ilmad.
21 Kesknäd.	Rael		
22 Neljap.	Tiit		
23 Reede	Basilius		
**24 Laup.	**Jaani päew**		
2. P. p. 3. a. J. P. — Suurest õhtu söömaaeast. Luuk. 14, 16—24.			
25 Pühap.	Wiiu		(☽) 10, 7′ hom.
26 Esmasp.	Jeremias		
27 Teisip.	7 magaja päew		Müristab.
28 Kesknäd.	Josua		
*29 Neljap.	Peetri Paawl. päew		Hää ilm.
30 Reede	Paawli mälet. päew		

1. Juunil tõuseb päike: k. 2, 58 m., läh. alla: k. 9, 5 m.
11. — — — 2, 57 — — — 9, 9 —
21. — — — 3, 5 — — — 9, 5 —

Juuli. Sel kuul on 31 päewa.

7.
Rammuſ't heina niitja kiidab,
Kui lööb maha teda ta:
Tee et, kui kord ſurm ſind nüdab,
Looja ſind wõiks kiita ka.

Nädalad ja nädala päewad.	Nimed.	Kuu ja ilma muutmiſed.
1 Laup.	Theobald	Kaunis ſoe.
3. P. p. 3. a. J. P. — Ärakadunud lambaſt. Luuk. 15, 1—10.		
2 Pühap.	Heina-Maarja p.	0, 42′ õhtu.
3 Esmasp.	Kornelius	
4 Teiſip.	Ulrik	Selge ilm.
5 Keſknäd.	Anſelm	
6 Neljap.	Norbertus	Wilu tuul.
7 Reede	Demetrius	
8 Laup.	Kilian	Wihmaſadu.
4. P. p. 3. a. J. P. — Olge armuliſed. Luuk. 6, 36—42.		
9 Pühap.	Annikas	
10 Esmasp.	7 wennaste päew	2, 3′ õhtu.
11 Teiſip.	Emmeline	
12 Keſknäd.	Hindrik	Soe ja
13 Neljap.	Mareti päew	
14 Reede	Bonavent	ſelged ilmad.
15 Laup.	Apoſtl. lahkum.	
5. P. p. 3. a. J. P. — Rohkeſt kala-ſaagiſt. Luuk. 5, 1—11.		
16 Pühap.	Hermina	Wihmaſadu.

Heina-kuu.

17 Esmasp.	Alexius	11, 27′ õht.
18 Teiſip.	Roſina	
19 Keſknäd.	Haraldus	Wihmaſadu.
20 Neljap.	Elias	
21 Reede	Daniel	Selge ilm.
22 Laup.	Maria Magd. p.	Keiſerina nime p.
6. P. p. 3. a. J. P. — Wariſeride õiguſeſt. Mat. 5, 20—26.		
23 Pühap.	Adelheid	
24 Esmasp.	Chriſtina	3, 6′ õhtu.
25 Teiſip.	**Jakobi päew**	
26 Keſknäd.	Anna	Müristab.
27 Neljap.	Martha Keiſerina ſünd. p.	
28 Reede	Pantalon	Jahe tuul.
29 Laup.	Olewi päew	
7. P. p. 3. a. J. P. — 4000 mehe ſöötmiſeſt. — Mark. 8, 1—9.		
30 Pühap.	Roſalie	
31 Esmasp.	Chriſtfried	Selge ja ſoe.

1. Juulil tõuſeb päike: k. 3, 18 m., läh. alla: k. 8, 55 m.
11. — — — — 2, 36 — — — — 8, 39 —
21. — — — — 3, 56 — — — — 8, — —

August. Sel kuul on 31 päewa.

8.

Wili walmis koristada,
Lõikajad siis põllu teel:
Ära taha wilja saada
Sest, mis 'pole walmis weel.

Nädalad ja nädala päewad.	Nimed.	Kuu ja ilma muutmised.
1 Teisip.	Peetri wang. ol.	☾ 2, 3′ hom.
2 Kesknäd.	Hannibal	
3 Neljap.	August	Wihmasadu.
4 Reede	Dominicus	
5 Laup.	Oswald	Heitlik.

8. p. p. 3. a. J. p. — Wale-prohwetitest. Mat. 7, 15—23.

*6 Pühap.	Krist. äraselet. p.	
7 Esmasp.	Tõnu	Sojad ja
8 Teisip.	Gottlieb	
9 Kesknäd.	Romanus	☾ 5, 55′ hom.
10 Neljap.	**Lauritsa p.**	
11 Reede	Olga	kuiwad ilmad.
12 Laup.	Klara	

9. p. p. 3. a. J. p. — Ülekohtusest majapidajast. Luuk. 16, 1—9.

13 Pühap.	Made	
14 Esmasp.	Eusebius	Wilu tuul.
*15 Teisip.	**Rukk. Maar. p.**	
16 Kesknäd.	Jisak	● 7, 47′ hom.

Lõikuse-kuu.

17 Neljap.	Henning	Pilwine.
18 Reede	Helena	
19 Laup.	Seebald	Jahe tuul.

10. p. p. 3. a. J. p. — Jerusalemma ärarikmisest. Luuk. 19, 41—48.

20 Pühap.	Bernhart	Wihmasadu.
21 Esmasp.	Rut	
22 Teisip.	Wilibert	☽ 10, 13′ õht.
23 Kesknäd.	Sakarias	
24 Neljap.	**Pärtli** päew	Ilusad
25 Reede	Ludwig	
**26 Laup.	Natalie Keisri h. kroon.p.	ilmad.

11. p. p. 3. a. J. p. — Wariserist ja tölnerist. Luuk. 18, 9—14.

27 Pühap.	Jephart	
28 Esmasp.	Augustine	Wilu tuul.
*29 Teisip.	Jaani pea mah. p.	
**30 Kesknäd.	Aleksander Keisri h.n.p.	☾ 5, 37′ õht.
31 Neljap.	Rebekka	Selge.

1. Augustil tõuseb päike: k. 4, 20 m. läh. alla: k. 7, 51 m.
11. — — — — 4, 42 — — — — 7, 25 —
21. — — — — 5, 4 — — — — 6, 57 —

9.

Ju sügise meil kätte jõuab
Weel eñne kui me arwame:
See meelde tuletada nõuab
Kord sügiset ka elule.

Nädalad ja nädala päewad.	Nimed.	Kuu ja ilma muutmised.
1 Reede	Ekidius	Wihmasadu.
2 Laup.	Elisa	
12. P. p. 3. a. J. P. — Kurdist ja keeletumast. Mark. 7, 31—37.		
3 Pühap.	Bertha	Pilwine.
4 Esmasp.	Meus	
5 Teisip.	Nathanael	Kange tuul.
6 Kesknäd.	Magnus	
7 Neljap.	Regina	☾ 8, 17′ õhtu.
*8 Reede	Maria sündim. p.	
9 Laup.	Bruno	Selge.
13. P. p. 3. a. J. P. — Preester ja Saamaria-mees. Luuk. 10, 23—37.		
10 Pühap.	Albertine	Wihmasadu.
11 Esmasp.	Kerard	Süg. h. k. 6 hom.
12 Teisip.	Cyrus	
13 Kesknäd.	Amatus	Pilwine.
*14 Neljap.	Risti ülend. p.	● 3, 57′ õht.
15 Reede	Nikodemus	Tuulne.

16 Laup.	Piina	Selge ilm.
14. P. p. 3. a. J. P. — Kümnest pidalitõbisest. Luuk. 17, 11—19.		
17 Pühap.	Lambertus	Selged
18 Esmasp.	Tõnts	
19 Teisip.	Tints	ilmad.
20 Kesknäd.	Jaana	(3. Kwatember.)
21 Neljap.	Matheuse päew	☽ 8, 48′ hom.
22 Reede	Moritz	
23 Laup.	Hosea	Pilwised ilmad.
15. P. p. 3. a. J. P. — Mammonast. Mat. 6, 24—34.		
24 Pühap.	Joann. saamise p.	
25 Esmasp.	Kleophas	Wilu wihm.
*26 Teisip.	Joann. õpet. p.	
27 Kesknäd.	Adolf	Tuulne.
28 Neljap.	Wenzeslaus	
*29 Reede	**Mihkli päew**	○ 10, 41′ hom.
30 Laup	Hieronymus	

1. Septembril tõuseb päike: k. 5, 27 m., läh. alla: k. 6, 27 m.
11. — — — — 5, 49 — — — — 5, 58 —
21. — — — — 6, 12 — — — — 5, 28 —

10.

Sügisene ilm on kole,
Pahur, pime, wihmane:
Ära armas sõber, ole
Sina selle sarnane.

Nädalad ja nädala päewad.	Nimed.	Kuu ja ilma muutmised.
16. P. p. 3. a. J. P. — Naini-linna furnust. Luuk. 7, 11—17.		
**1 Pühap.	**Lõikuse Püha.**	Maarja k.j. eesp.
2 Esmasp.	Wolrat	Wäga heitlik.
3 Teisip.	Simson	
4 Kesknäd.	Prants	Wihmasadu.
5 Neljap.	Amalie	
6 Reede	Siirak	Jahe tuul.
7 Laup.	Mali	☾ 8, 57′ hom.
17. P. p. 3. a. J. P. — Wee-tõbisest. Luuk. 14, 1—11.		
8 Pühap.	Samuel	Külmad ööd.
9 Esmasp.	Jaak	
10 Teisip.	Arwid, Mai	Pilwised
11 Kesknäd.	Burghart	
12 Neljap.	Walfried	ja wilud ilmad.
13 Reede	Angelus	
14 Laup.	Kai	● 0, 45′ hom.
18. P. p. 3. a. J. P. — Suuremast käsust. Mat. 22, 34—46.		
15 Pühap.	Hedwig	
16 Esmasp.	Thekla	Wihmasadu.

17 Teisip.	Florentin	Räntsakas.
18 Kesknäd.	Luukase päew	Segane.
19 Neljap.	Lucius	
20 Reede	Felixian	☽ 11, 38′ õht.
21 Laup.	Ursel	
19. P. p. 3. a. J. P — Alwatud inimesest. Mat. 9, 1—8.		
**22 Pühap.	Lutheruse õige usu üleswõtm. püha.	Kaasani p. Maarja p.
23 Esmasp.	Severin	
24 Teisip.	Hortensia	Selge ilm.
25 Kesknäd.	Chrispin	
26 Neljap.	Amandus	Külmetab.
27 Reede	Capitolin	
28 Laup.	Siimon Juudas	Lumesadu.
20. P. p. 3. a. J. P. — Pulma riidest. Mat. 22, 1—14.		
29 Pühap.	Hels	☾ 4, 21′ hom.
30 Esmasp.	Absalon	
31 Teisip.	Wolfgang	Kanget tuuled.

1. Oktobril tõiseb päike: k. 6, 34 m. läh. alla: k. 5, 1 m.
11. — — — 6, 57 — — — — 4, 33 —
21. — — — 7, 21 — — — — 4, 8 —

11.

Kui ka ilmad talwel külmad,
Soojad meie majak'sed:
Kui ka külmad elu ilmad,
Soojad olgu südamed.

Nädalad ja nädala päewad.	Nimed.	Kuu ja ilma muutmised.
1 Kesknäd.	Pühade päew	Selge.
2 Neljap.	Hingede päew	
3 Reede	Thileman	Jõgi külmetab
4 Laup.	Otto	kinni.
21. P. p. 3. a. J. P. — Kuninga-mehe pojast. Joann. 4, 47—54.		
5 Pühap.	Lotta	☾ 7, 45, õhtu.
6 Esmasp.	Leonhard	
7 Teisip.	Enno	Lumesadu.
8 Kesknäd.	Alexandra	
9 Neljap.	Theodor	Tuiskab.
10 Reede	**Martin Luther**	
11 Laup.	Martin piiskop	Wäga heitlik.
22. P. p. 3. a. J. P. — Kawalast sulasest. Mat. 18, 23—35.		
12 Pühap.	Joonas	● 10, 57′ hom.
13 Esmasp.	Eügen	
*14 Teisip.	Widrik, Ap. Philip. Trooni pärija sünd. p.	Külmad udused ilmad.
15 Kesknäd.	Leopold	

16 Neljap.	Ottomar	
17 Reede	Hugo	Lumesadu.
18 Laup.	Esra	
23. P. p. 3. a. J. P. — Kohtu rahast. Mat. 22, 15—22.		
19 Pühap.	Elisabet	☽ 6, 25′ õht.
20 Esmasp.	Konrad	
21 Teisip.	Maria ohw. p.	Niisked
22 Kesknäd.	Alfonsus	
23 Neljap.	Clemens	ja külmad ilmad.
24 Reede	Josias	
25 Laup.	Kadrina päew	
24. P. p. Kolmain. p. Päämehe tütar n. weritõb. naene. Mat. 9, 18—26.		
**26 Pühap.	**Surnute püha**	Külmetab.
27 Esmasp.	Paabo	○ 9, 37′ õht.
28 Teisip.	Günther	
29 Kesknäd.	Ewart	Selge.
30 Neljap.	Andrese päew	

1. Novembril tõuseb päike: k. 7, 47 m., läh. alla: k. 3, 43 m.
11. — — — — 8, 10 — — — — 3, 24 —
21. — — — — 8, 29 — — — — 3, 12 —

Dezember. Sel kuul on 31 päewa.

12.

Ehk küll raagus iga taim,
Mänd ja kuusk jäät'd haljaks:
Nönda olgu sinu waim,
Ärgu mingu paljaks!

Nädalad ja nädala päewad.	Nimed.	Kuu ja ilma muutmised.
1 Reede	Ahrend	Tuiskab.
2 Laup.	Kärsna	Segane.
1. Kristuse tulem. P — Kristuse sisseseõitmisest. Mat. 21, 1—9.		
3 Pühap.	Kola	Külm tuul.
4 Esmasp.	Barba	
5 Teisip.	Sabina	☾ 4, 50′ hom.
*6 Kesknäd.	Nigula p.	
7 Neljap.	Antonie	Heitlikud
8 Reede	Maria saam. p.	
9 Laup.	Juhkum	ilmad.
2. Kr. tulem. P. — Wiimse pääwa tähtedest. Luuk. 21, 25—36.		
10 Pühap.	Judit	Talw h. k. 7, hom.
11 Esmasp.	Woldemar	● 11, 11′ õht.
12 Teisip.	Tiili	
13 Kesknäd.	Lucia	Parajad
14 Neljap.	Nikasius	
15 Reede	Johanna	talwised
16 Laup.	Albina	ilmad.

Jõulu-kuu.

3. Kristuse tulem. P. — Joannes wangi-tornis. Mat. 11, 2—10.		
17 Pühap.	Hinno	Tuiskab ja
18 Esmasp.	Christoph	külm.
19 Teisip.	Lot	☽ 3, 44′ õhtu.
20 Kesknäd.	Aabram	(4. Kwatember.)
21 Neljap.	Tooma päew	
22 Reede	Beata	Lumesadu.
23 Laup.	Tohwer	
4. Kristuse tulem. P. — Joannese tunnistus. Joann. 1, 19—28.		
24 Pühap.	Aadam, Eewa	Läheb
**25 Esmasp.	1. Jõulu P.	
**26 Teisip.	2. Jõulu P.	külmemaks.
*27 Kesknäd.	Ewang. Joann.	● 1, 35′ õht.
28 Neljap.	Süüta laste päew	
29 Reede	Noa	Räntsakas.
30 Laup.	David	
Pühap. Jõulu p. — Kristuse sündimine. Luk. 2, 1—14.		
31 Pühap.	Silwester	Selge.

1. Dezembril tõuseb päike: k. 8, 46 m., läh. alla: k. 3, 3 m.
11. — — — — 8, 53 — — — — 3, 7 —
21. — — — — 8, 53 — — — — 3, 18 —

Kroonupühad,

keda kiriku seaduse järel Maa-kirikutes tulewad pühitseda.

1) Küünla-kuu 19. päewal. Keisri Majesteti ja kõige Wene-riigi Walitsuse Aleksander Nikolajewitshi trooni pär. p.
2) Küünla-kuu 26. päewal. Suurwürsti ja Troonipärija Aleksander Aleksandrowitshi sündimise päew.
3) Jüri-kuu 17. päewal. Keisri Majesteti ja kõige Wene-riigi Walitseja Aleksandri Nikolaewitshi sünd. p.
4) Heina-kuu 22. päewal. Meie Keiserina Maria Aleksandrowna nime päew.
5) Heina-kuu 27. päewal. Meie Keiserina Maria Aleksandrowna sündimise päew.
6) Leikuse-kuu 26. päewal. Meie Keisri Aleksander Nikolajewitshi kroonimise päew.
7) Lõikuse-kuu 30. päewal. Meie Kõrge Keisri Aleksandri Nikolajewitshi nime päew.
8) Lõikuse-kuu 30. päewal. Suurwürsti ja Troonipärija Aleksander Aleksandrowitshi nime päew.

Meie suure Wene-Keisri sugupõsa.

Aleksander II. Nikolajewitsh, kõige Wene riigi ülemwalitseja ja Keiser, ka Pohla maa Kuningas, on sündinud 17. Aprillil 1818, saab 57 aastat wanaks.

Maria Aleksandrowna, Keiserina, Hesseni Suurhertsogi tütar, sünd. 27. Jul. 1824, saab 51 aast. wan.

Nende lapsed:

1. Aleksander Aleksandrowitsh, Suurwürst ja Wene-riigi auujärje pärija, sünd. 26. Febr. 1845. Tema abikaas: Maria Feodorowna, Suurwürstina, Daani kuninga tütar, sünd. 14. Nowembril 1847. — Nende lapsed: Nikolai Aleksandrowitsh, sünd. 6. Ma- 1868. Georg Aleksandrowitsh, s. 27. April. 1871. Ksenija Aleksandrowna, sünd. 25. Märzil 1875.
2. Wladimir Aleksandr., Suurwürst, s. 10. Aprillil 1847. Tema abikaasa, hertsogina Maria, Suurhertsogi Meklenburg-Schwerini tütar.
3. Aleksei Aleksandr., Suurwüst, s. 2. Januaril 1850.
4. Maria Aleksandrowna, Suurwürstina, sünd. 5. Okt. 1853. Laulatatud 11. Jan. 1874 Inglismaa prints Alred, hertsog von Etinburgiga.
5. Serfgei Aleksandrowitsh, Suurwürst, s. 29. Apr. 1857.
6. Pawel Aleksandrowitsh, Suurw. s. 21. Sept 1860.

Õnsa kadund suure Keisri Nikolai I. lapsed:

a) Konstantin Nikolajewitsh, Suurwürst, sündinud 9. Septembril 1827. Tema abikaasa: Aleksandra Josepowna, Suurwürstina, Saksen-Altenburgi Hertsogi tütar, sündinud 26. Juunil 1830. Nende lapsed: 1) Nikolai Konstantinowitsh, Suurwürst, on sündinud 2. Februaril 1850. 2) Olga Konstantinowna, Suurwürstina, sündinud 22. Augustil 1851. Laulatatud 27. Oktobril 1867 Kreka-kuningaga. 3) Wera Konstantinowna, Suurwürstina, sünd. sel 4. Februaril 1854. 4) Konstantin Konstantinowitsh, Suurwürst, sünd. sel 10. Augustil 1858. 5) Dmitri Konstantinowitsh, Suurwürst, sündinud 1. Juunil 1860. 6) Wjatsheslaw Konstantinowitsh, Suurwürst, sünd. 1. Juulil 1862.

b) Nikolai Nikolajewitsh, Suurwürst, s. 27. Juul. 1831. Tema abikaas: Aleksandra Petrowna, Suurwürstina, Holstein-Oldenburgi printsi tütar, sünd. 21. Mail 1838. Nende lapsed: 1) Nikolai Nikolajewitsh, Suurwürst, sünd 6. Nowembril 1856. 2) Peter Nikolajewitsh, Suurwürst, sündinud 10. Januaril 1864.

c) Mihael Nikolajewitsh, Suurwürst, sünd. 13. Oktob. 1832. Tema abikaasa: Olga Feodorowna, Suurwürstina, õndsa Badeni Suurhertsogi tütar, sünd. 8. Septembril 1839. — Nende lapsed: 1) Nikolai Mihailowitsh, Suurwürst, sündinud 14. Aprillil 1859. 2) Anastasia Mihailowna, Suurwürstina, sündinud 16. Juuli 1860. 3) Mihail Mihailowitsh, Suurwürst, on sünd. 4. Oktobr. 1861. 4) Georg Mihailowitsh, Suurw., s. 11. Aug. 1863. 5) Aleksander Mihailowitsh, s. 1. Aprillil 1866. 6) Sergei Mihailowitsh, Suurw., s. 25. Sept. 1869.

d) Maria Nikolajewna, Suurwürstina, Hertsogi Mak-

similian Leuchtenbergi lesk, sünd. 6. Augustil 1819. Tema lapsed: 1) Maria Maksimilianowna Romanowska, keiserlik printses, sünd. 4. Okt. 1841. Laulatud 1863 Badeni printsi Wilhelmiga, sünd. 1829. 2) Nikolai Maksimilianowitsh Romanowski, eiserl. prints, sünd. 23. Juulil 1843. 3) Eügenia Maksimilianowna Romanowska, keis. printses, sünd. 20. Märzil 1845. 4) Eügen Maksimilianowitsh Romanowski, keis. prints, sünd. 27. Jan. 1847. 5) Sergei Maksimilianowisht Romanowski, keis. prints, sünd. 8. Dezem. 1849. 6) Georg Maksimilianowitsh Romanowski, keiserl. prints, sünd. 17. Febr. 1852.

e) Olga Nikolajewna, Suurwürstina, sündinud 30. Augustil 1822. Laulatatud Würtembergi-kuninga Karl Friedrich Aleksandriga, sünd. 22. Febr. 1823.

Öndsa Suurwürsti Mihael Pawlowitshi tütar Katarina Mihailowna, Suurwürstina, sünd. 16. Aug. 1827; Meklenburg-Strelitsi hertsogi Georgi lesk.

Laada-pidamise päewad Liiwi- ja Eestimaal.

Nääri-kuul: 7. Riias, 3 p. Tartus, suur saksa laat, 3 näd. Wõrul, lina laat, 3 p. Orgital, 2 p. — 10. Haapsalus, 2 p. — 17. Koluweres, 2 p. — 21. Wolmeris, elaja ja booste laat, 2 p. — 25. Pernus, lina ja booste laat, 3 p. Wiljandis, 3 p. Wolmeris, 6 p. 26. Keblastes, lina laat, 2 p. — 27. Rakweres, 2 p. — Raplas, 3. Reedel pärast Nääri p.

Küünla-kuul: 2. Baltiskis, 2 p. Walgas ja Willandis saksa laat, 8 p. Wõrul, 1 p. — 4. Tartus, lina laat, 2 p. — 6. Paides, 2 p. Narwas, 4 p. — 8. Walgas, lina laat, 2 p. — Audru mõisas, reedi enne Wastla p. Lihulas, esmaspäew enne Wastla p. — 12. Kuresaares, saksa laat, 10 p. — 15. Willandis, lina laat, 3 p. Wõnnus, lina laat 2 p. Riias, booste ja kauba laat, 8 p. — 18. Jõhwis, 2 p. — — 22. Wõrul, saksa laat, 8 p. — 25. Wolmeris, lina laat, 5 p. — 26. Kiwilo kõrtsi juures, 2 p. — 27. Lemsalis, lina laat, 2 p.

Paastu-kuul: 10. Wask-Narwas, 3 p. — 15. ja 16. Kokkora mõisas, Kallastekülas (Krasnagor) 2 p. — Walgutas, neljapäew enne Suurt neljapäewa. — Keila kiriku juures, esmaspäew pärast 3. pühap. paastus. — Paides esimesel neljapäewal pärast Lihawõtte püha.

Jüri-kuul: Willandis, 8. pääwal pärast Suurt neljap. — 10. Wõru linnas lojuste ja kauba laat, 2 p. — 19. Alamustes (Krotusse kõrtsis) lojuste ja kauba laat. — 20. Annias, 2 p. — Palmse mõisas (Eestim.) Witna kõrtsi j., kesknäd., neljap. ja reede pärast Lihawõtet. — 25. Wana-Sakkenhowi mõisas.

Lehe-kuul: 1. Karilatses (Käbrikõrtsis), lojuste ja booste laat, 2 p. — 9. Nigula laat, Wõõbsus, Räpina kihelkonnas. — Loodi mõisas, päew pärast Taewaminemise p.

Jaani-kuul: 11. Wõnnus, 7 p. — 10. Mustwee alewis (Tshornas), 3 p — 16. Rakweres, 2 p. — 20. Riias, 3 näd. Wõrul, 1 p. Tallinnas, saksa laat, 2 näd. Palmsi mõisas (Eestim.), 3 p. — 22. Willandis, 1 p. — 26. Tarwastu mõisas 1 p. — 27. Walgas. Tallinnas, willa laat, 8 p. — 29. Tartus ja Loodi mõis., 2 p.

Heina-kuul: 2. Pernus ja Karksi m., karja laat, 2 p. — 20. Riias, willa laat, 3 p. Pernus, saksa laat, 3 näd. — 26. Wolmeris.

Lõikuse-kuul: 1. Kuresaares, Jamma kihelk., Sere mõisas, 3 p. — 10. Walgas. Lemsis. Mõisekaste mõisas. — 15 Helmes, 2 p. — 24. Kosse- ja Rosi mõisas. — 27. Uue mõis. (Willandim.). Killingi mõisas. — 28. Wõru linnas. — 30. Kantso mõisas.

Mihkli-kuul: 1. Torki mõisas, Jaama kihelk., Kuresaare. 3 p. — 2. Abja ja Tammiste mõisas, 2 p. — 4. Räpinas, 2 p. — 5. Sindis, 2 p. — 6. Taakerberas.— 8. Põlwa ja Rõuge kiriku juures. Tartus, 3 p. — 9. Adseli, Kastna, Purtniku mõisas. — 10. Patkülas. Oldre mõisas. Paides, 2 p. Wanas Salatsis ja Suures mõisas (Mubum.). — 10. Sürgaweres, 2 p. — 13. Perawere m. Uuemõisas (Lõuna-Harjum.), hakkab ko-

mandamal teisip. Mihkli-k. — 13. Antsmõisas 2 p. — 14. Haapsalus, 2 p. — 15. Kuresaares ja Põltsamal, 2 p. Koorte ja Salatsi mõisas. — 16. Kirepi m., 2 p. — 18. Audru mõis. — 20. Wändras, 2 p. Narwas, 3 p. — 21. Sännas. Wolmaris. Paldiskis, 2 p. — Palmsi m., Witna kõrtsi j., üks nädal enne Mihkli p., 3 p. — 24. Wiljandis, Wõrus ja Lihulas, 2 p. — 25. Purtneku m., 2 p. — 26. Pernus, ja Kuresaares, 2 p. Tallinnas, 3 p. — 29. Tartus, 3 p. Walgas. Rawanurme laat, Wastseliina kihelkonnas, 2 p. Rakweres. Keblaste mõisas. Mihkle ja Keila kiriku juures, 3 p. — Jõelehtmes, nädal pärast Mihkli p. — Raplas, 1. reedel pärast Mihkli p.

Wiina-kuul: 1. Kuresaares, Hainaste ja Kaarma Suures mõis., 3 p. — 2. Wastse mõis., 2 p. — 4. Kolores, 2 p. Pühajärwe m. Nuustaku laat. Jõhwis, 3 p. — 5. Awinurme m., Lohusu külas, kauba, lojuste ja hooste laat, 2 p. Wõõbsus. — 6. Lutsnikis. Tarwastus, 2 p. — 7. Wõrul, lina laat, 3 p. — 9. Lemsis ja Tali wabrikus. — 10. Käo ja Moosekatse mõisas, 2. p. Kassinurme m., elaja ja lina laat, 2 p. 11. Laatre mõis. 15. Lustiwere ja Weski mõisas, 2 p. — Oriku mõisa kõrtsi juures, 2 p. — 16. Wõnnus, 2 p. — 18. Mõniste ja Sindi mõisas. — 19. Kulina mõis. — 20. Wändras, 2 p. — 22. Nissi mõisas. — 28. Wolmaris, 2 p. — 28. Jõgewa mõisas (Laisholm), 2 p.

Talwe-kuul: 1. Tartus, lina laat, 2 p. — 10. Mustwee külas, 3 p. Wõrus, 2 p. — 10. Paides, lina laat, 2 p. — 15. Wigalas, (Länem.) lina laat, 2 p. Woltweldi mõisas. — 20. Walgas, lina laat, 2 p. — 25. Wiljandis ja Wolmeris, lina laat, 2 p.

Jõulu-kuul: 1. Wask-Narwas, 3 p. Alatzkiwi mõisas Lahe-kõrtsi juures. — 5. Põraweres, lina laat. — 6. Wõõbsus. — 10. Wõnnus, lina laat, 2 p. Riias jõulu l. kunni 10. Näärі kuul. — 12. Merjamas. — Pernus, 3. Kristuse tulem. p., esmasp. ja teisipäew enne Jõulu. — 16. Paides, lina laat, 2 p. — 27. Walgas, saksa laat, 10 päewa.

Karjane Mart ja mis tast sai.

Päike oli weerema hakkamas. Suwine õhtupoolik oli ütlemata ilus. Linnud laulsiwad, õitsewad lilled rõõmustasiwad silma, puud andsiwad magusat lehku, ilm oli wäga hää, karjased lullitasiwad igal pool oma lugusid. Maakoht, kus meie jutt algab, oli lahke ja kena, ja suur maantee käis temast läbi.

Suur tore tõld, neli hobust ees, wuras mööda maanteed edasi. Sees istusiwad kolm inimest, baron Ritter, tema proua ja kaheksa-aastane tütar, üks wäga kena lapsukene, kes ühte puhku tõlla aknast ilusa koha pääle wälja waatis.

„Papa," ütles wäike preili, kelle nimi Ella oli, „ilm on wäga ilus, astume natukeseks ajaks tõllast wälja jalutama. Eks ole tõsi? Mul on suur lust seda teha."

„Üks ta kõik," wastas papa, „aga minul ei ole jälle seks lusti. Palu mammad. Kui ta sinuga ühes tuleb, siis wõite minna. Mina jään üksi tõlda."

„Pai mamma, kas tuled minuga natukene jalutama," palus Ella proua pääle waadates.

„Minugi pärast," wastas proua, kellel enesel ka tõllas seista himu otsas nähti olewat.

Kutsarile anti käsk hobusid kinni pidada. Kui see oli sündinud, astus proua tütrega tõllast wälja ja läks maanteelt kõrwa rohelise muru pääle. Hobused lasti samm sammult minna.

Proua läks Ellaga natuke maad maanteest eemal edasi, ja wäiksel tütarlapsel oli suur rõõm mööda muru hüpata. Waheşt kilgas ta, et lähike mets wastu kõlas.

Eemal eespool oli lehma-kari söömas. Karjast ei olnud esite nähagi, ja alles siis, kui proua oma tütrega ligemale jõudis, märgas ta teda. Kari söi wagusaste, karjane oli maha istunud ja luges hoolega ühte raamatut, nõnda et ta kahe jalutaja ligemale-tulemist sugugi tähele ei pannud ega pääd ülesse ei tõstnud.

Proua pani seda koguni imeks, ja tal tuli himu teada saada, mis üks karjapoiss ka peaks lugema. Ka wäike Ella wahtis tähele-panemisega lugewat poisikest. Mõlemad astusiwad wiimaks tema ligi.

„Mis raamatut sa loed?“ küsis proua Eesti keeli poisikese käest.

Karjane löi silmad ülesse ja ehmatas ära korraga nii uhkeid Saksu enese juures nähes, ega teadnud midagi teesi küsimise pääle kosta. Punastades tõusis ta ruttu maast ülesse. Ehk küll ta nägu tubliste päewatan'd oli, wõis selgeste näha, et ta ilusa jumega poiss oli, umbes kaheteistkümne-aastane. Kaks selget tarka silma wahtisiwad waewase mütsi alt wälja. Proua silmitses lahkelt poisikest, ja Ella nähti iseäranis hää meelega tema otsa waatawat.

„Noh, mis raamat, see on, mis sa loed?“ küsis proua teist korda raamatu pääle käega näidates.

Natuke kartlikult aga siiski wäga wiisakaste wastas poisikene: „See on üks Saksa keele õppimise raamat. Et mul himu on wõeraid keeli õppida, ja et ma kõrgemasse kooli ei jõua minna, siis katsusin ise natuke Saksa keelt oma jõuu najal kätte saada.“

See oli prouale koguni ootmata asi.

„No, kas siis õppimine ka sel wiisil edasi läheb?“ küsis ta.

„Eks ta lähe ikka, kui ka raskeste,“ wastas poisike. „Kui mõnest tükist ise jagu ei saa, siis lähen kihelkonna-koolmeistri juure, kes siin lähik'sel elab, ja tema poeg aitab mind edasi. Seesama on mind ka esite lugema õpetanud Saksa keeles ja mulle esimese juhatuse annud.“

Weel mõnda muud wastust andis poisikene prouale, nii et see poisi hääst mõistusest peagi märku sai.

Et sel waheajal tõld juba eemale oli jõudnud ja nüüd kinni pidas mõlemaid jalutajaid oodates, siis pidi proua ära minema. Kui ta oli kuulnud, et poisikese nimi Mart P. (täit nime ei taha meie siin ära ütelda)olla, rutas ta tütrega tõlda tagasi. Sääl küsis ta mees tema käest, mis nad karjapoisiga rääkinud. Kui talle sai ära räägitud, siis pani ta seda küll imeks, aga tegi pea jälle teist juttu. Mõis, kus baron Ritter elas, ei olnud säält kaugel, ja nad jõudsiwad warsti kodu, ja kõik oli peaaegu ära unustatud. Aga wäikene Ella ei unustanud Marti mitte ära, waid palus mõne päewa pärast mammad, et see ehk midagi teeks terase karjapoisi kasuks. See tõi juhtumise jalutuse käigul jälle proua meelde, ja ta laskis wagusal kombel järele kuulata, kes, kus ja kuda poisikene on.

Igal pool räägiti imeasju sääl ümberkaudu poisikesest. Ta olla külakooli peagi läbi teinud, aga pääle selle weel palju asju õppinud, ja mõista lugeda, kirjutada ja rehkendada, et sorab, päälegi maade tundmist ja palju muud tarkust.

Kui proua kõik seda oli teada saanud, siis andis ta oma mehele nõu, et ta selle wäikese poisi kaswatamise eest hoolt kannaks. Aga tema oli mees kes Eesti rahwast arwas, et nendest midagi wälja ei tule, waid et nad orjaks on sündinud. Selle pärast ei wõtnud ka baron oma proua nõu mitte wasta, waid ütles:

„Oh seda ei ole waja! Kes hakkab kõige karjapoiste eest hoolt kandma!"

Proua nägi ära, et tema abikaas küll wistist' ses nõuus ei saa olema, ja jättis järele. Aga et poisi ta meele pärrast oli olnud, ei tahtnud ta asja niisama seisma jätta.

Ta wõttis nõuuks ise oma taskust poisi eest hoolt kanda. Warsti sai tellitud, et kihelkonna-koolmeister, kes kaunis õpetatud mees oli, pidi Mardile kõrwalisi tundisid nii palju andma, et ta gymnasikooli kõige alumisesse klassi wõis astuda. Mardil oli wäga hää pää, ja poole aastaga oli ta nii palju õppinud, et ta sinna wõis sisse saada.

Mardi wanematele, kes muud ei olnud kui saunarahwas, oli see muidugi ütlemata meele pärast, et nende poeg kõrgemat õpetust sai. Eks iga wanem rõõmusta selle üle, kui ta laps kõrgema järje pääle saab.

Proua andis hääst südamest oma taskust nii palju, et meie karjapoiss gymnasi-koolis wõis käia. Ta õppis sääl õige mehe moodi ja läks selle pärast suurte sammudega edasi. Peagi hakasiwad kõik kooliherrad teda kiitma, ja kui keegi ei mõistnud oma ülesandeid, Mart mõistis nad ometi ikka. Muidugi

ei nimetatud teda nüüd enam Mart, waid Martin, sest see pidi peenem olema.

Nagu sagedaste sünnib, nõnda sündis see ka siin. Eesti rahwa üle sai Mart ehk Martin tihti halwaks-pidawaid kõnesid kuulda. Ta olla alatu, rumal, põlatud j. n. e. Keegi ei ütelnud Martinile, et see au on ennast oma rahwa liikmeks tunnistada. Päälegi tundis ta mõned mehed, kellest ta alt käe teadis, et nad Eesti maa sugust on wälja tulnud. Aga need salasiwad seda koguni ära, ega tahtnud sest midagi teada.

Aega mööda mõjus see ka temasse. Peagi oli ta mitu klassi läbi teinud. Aga mida kõrgemale ta õppimisega jõudis, seda kõrgemaks läks ka ta meel. Ta hakas oma rahwast ja wanematest häbi tundma.

Enne oliwad Mardi wanemad iga kord wäga rõõmustanud, kui poeg kooli waheajal neid waatama tuli; aga aega mööda jäiwad need waatamatulemised arwemaks, ehk kui ka poeg tuli, siis oli ta nende juures wäga lühikese aja ja rääkis nendega üleüldse wähe. Ta pidas oma wanemaid ju rumalateks talu-inimesteks, kellega midagi suuremat ei wõinud rääkida ja kes midagi ei mõistnud tema filmas, kes juba gymnasi kolmandas klassis koolis käis.

Kui see asi ikka seda wiisi edasi läks ja meie Martin weel seda mööda, kuda ta koolis kõrgemasse jõudis, uhkemaks läks, kahetsesiwad wanemad sagedaste, et ta kooli oli saanud. Enne oli ta ikka hää ja sõnakuulelik laps olnud ja neid auus pidanud, aga nüüd juhtus tihti, et nad poja käest pahu sõnu

saiwad, kui nad mõneſt asjaſt waheſt teaduſt saada tahtſiwad poja kodus-oleku ajal.

Ta ütles, nagu ta linnas oli kuulnud: „Mis teie, talu-inimeſed, wõite minu asjaſt aru saada! Ega teie ei ole midagi õppinud!“

Seda pean aga ütlema, aſi läks tal koolis wäga iluſaste korda. Klaſſiſt klaſſi tõuſis nüüdne Martin ühte puhku. Baroni proua kuulas liñna tulles kooli-herrade käeſt järele, kuda Martin õpib. Need ei teadnud muud kui kiituſt tema üle kõneleda. Selle päraſt ei tõmmanud ka proua oma aitajat kät mitte temaſt ära, waid laskis teda edaſi õpida.

Et proua oli kuulnud, Martinil ka laulu ja muſika annet olewat, laskis ta talle ka klaweri tunnid anda. Ka ſes asjas läks lugu wäga iluſaste edaſi, et luſt oli näha. Peagi oli ta õige hääks mängijaks saanud.

See tegi talle mitmed ſuuremate ja jõukamate perekondade ukſed lahti, ſeſt et ta ilusti erte mõistis mängida ja laulda. Teda kutſuti ſagedaste pidude pääle, ja keegi ei tunnud ega arwanud enam, et Martin P. ka üks kord karjapoiſs wõimud olla. Pääle ſelle teab lugeja juba, et ta ka keha ja näo pooleſt ilus noor mees oli; kes ſiis iga kord tema ſugu järele küſis! Saksa keelt rääkis ta nagu ſündin'd Sakslane ehk weel paremine ja õigemine, ſeſt et ta teda keele-õpetuſe põhja pääl oli õppinud. —

Ka baron Ritteri tütar Ella oli waheajal ſiñna-ſamasſe liñna kooli toodud. Ka temaga läks õppimiſes aſi üsna lõbuſaste, ja ta mängis muude asjade kõrwal ka iluſaste klawerit.

Martin oli uulitſal mõni kord Ellaga wastastikku juhtunud ja eſimeſel korral teda ära tunnud, ehk küll nad kaua aega teine teiſt ei olnud näha ſaanud. Ta teretas peenik'ſeste ja wõttis mütſi pääſt ära. Muidu ei ſaanud nad teine teiſega kokku. Ella oli juba kenaks ja jumekaks preiliks kaſunud. Ta oli eſite kodus koolipreili juhatuſe all olnud ja ſiis liñna tulnud weel ſuuremat õppuſt ſaama.

Martin oli gymnaſi-kooli eſimeſeſſe klaſſi jõudnud.

Juhtus nüüd, et üks ſuurt ſugu mees linnas pidu tegi. Martin oli ſääl tuttaw, ja teda kutſuti ka ſiñna. Sündis aga ka, et Ella pidumajaſſe tuli, kuhu teda wõeraks palutud.

Noori herraſid ja preiliſid oli rohkeſte, ſeſt tants pidi algama. Et Martin teaduſe järele hää mängija oli, ja et tellitud mängija weel ſääl ei olnud, paluti teda polka mängida, mis ta ka hää meelega tegi.

Ella tundis teda warsti ära, ja tal nähti hää meel olewat, et Martin nii hästi mängida mõistis. Pidul tantſu juures ja juttu ajades ſaiwad nad teine teiſega üsna tuttawaks, ja Ella pani ikka enam imeks, et Martiniſt niiſugune tark ja ilus poiſs ſaanud. Peagi tõuſis tal luſt Martiniga ühes klawerit mängima hakata. Ta teadis teha, et Martin tema ſugulaſte majaſſe kutſutud ſai, kus tema korteris oli. Sääl tegi Martin ennaſt peagi üheks wõeraks, kelle tulemiſt armſamalt nähti kui minemiſt.

Ta mängis ſagedaste Ellaga nelja käega klawerit, mis üsna ilus kuulata oli. Selle tarwis läks ta nii ſagedaste, kui tal aega juhtus, ſiñna. Nõõm

ja uhkus tuliwad ta südamesse, et tema nüüd baroni tütrega wõis ümber käia ja et see nii hää meelega teda sallis.

Seda wiisi jõudis aeg hõlbsaste mööda.

Wanemaid ei läinud Martin pea enam sugugi waatama, sest et ta oma alatust seisusest liig palju häbi tundis, tema, kes ju nüüd mees oli warsti universiteedi pääle minemas.

Peagi tuli siis ka aeg kätte, et Martin studendi eksami pidi tegema. Et ta hästi koolis oli õppinud, siis läks ka see eksam talle wäga hästi korda, ja meie endine karjane oli noor kaunis student, et lust oli näha.

Wanemad kuulsiwad ka, et poeg studendiks saanud, rõõmustasiwad ka, aga mitte täieste. Oh kuda olekssiwad nad rõõmsad olnud, kui poeg endiseks lahkeks nende wastu oleks jäänud. Rad kirjutasiwad talle, et ta neid pidi ka nüüd waatama tulema. Martin peitis wanemate kirja hoolega ära, et keegi ei näeks, Eesti keeli kirja tema juures olemast. Tema oleks ju sest pidanud häbenema. Ialgi ei rääkinud ta enam Eesti keelt, sest et sest keelest millalgi elu-asja ei pidanud saama, nagu ta tihti oli kuulnud ja ka ise arwanud. Ta oli ju üksi talupoegade keel, mis üks kord koguni maa päält peab ära kaduma. See pidi tema arwates pea sündima.

Need ja nende sarnased mõtted oliwad Martini südames, ja ta tegi neid ka tihti köneks.

Wõib isegi arwata, et ta selle pärast mitte hää meelega wanemate juure ei läinud. Aga lapselik

tundmine ei olnud weel koguni tema seest kadunud, selle pärast läks ta ometi. Aga ta jäi waewalt kaheks päewaks nende juure ja hoidis ennast warjul, et keegi teda ses sauna-urtsikus ei näeks, teda, kes ju linna hiilgawates saalides pidudel ja wõerusel oli olnud.

Isa julges ka üks kord küsida, miks ta enam nii lahke oma wanemate wasta ei ole, kui enne, ja miks ta neid nüüd arwa waatama tuleb. Martin sai selle üle koguni wihaseks ja ähwardas ei ialgi enam tulla. Ta ütles: „Kas te ei tea, et see mulle enam ei sünni sauna-urtsikusse tulla, kui ma juba nii kõrgesse olen saanud. Mis pean ma siin tegema? Oma riided ära määrima! Ka ei ole siin inimesi, kellega ma wõiksin oma mõistuse järel juttu ajada ja köneleda!“

Isa sai kurwaks, pööris end ära, ja ütles ärdalt: „Jah enne oli sul siin kõik wäga hää, ja mina ja su ema oli sulle tark küll, aga nüüd ei wõi sa mitte lahket ehk mõistlikku sõna meiega rääkida!“

Peagi läks poeg jälle ühte teisi kohta ühe oma kooli sõbra juure seniks, kuni universiteet hakkab.

Martin oli nüüd studendi eksami ära teinud ja pidi universiteedi pääle minema. Esimine küsimine oli, kuda ta sääl tahtis edasi saada. Teadmata oli, kas baroni proua weel suure-kooli pääl talle abi lubab anda, wõi ei. Mõisa proua juure ei julgenud ta minna, sest et ta wäga selgeste teadis, et proua temale ilma baroni teadmata abi oli annud ja et baron tema koolitust sugugi ei olnud soowinud. Selle pärast ei teadnud baron ka siia maani sugugi,

et see karjapoiss, kelleſt tema proua üks kord teel oli rääkinud, juba nii kaugele oma asjas oli jõudnud.

Ehk küll edaspidine lugu teadmata oli, siisgi wõttis Martin nõuuks suurde-kooli ennast sisse kirjutada lasta, mingu kuda tahes. Ta lootis oma hää õnne pääle. Ka oliwad tal Tartus mitmed tuttawad jõukad perekonnad, kellega ehk häda ajal ka oma asja päraſt tahtis rääkida. Kui koolide waheaeg, mis ta enamiste oma kooliſõprade juures mööda saatis, otsa sai, läks ta siis ka Tartu ja laskis ennast studentide arwu ülesse wõtta. Üks asi oli talle wäga kasuks. Ta oli gymnasis hoolega õppinud ja esimese numbri eksami teinud. Selle päraſt telliti gymnasi poolt, et tal ettelugemiste ja üleüldse õpetuse eest midagi tarwis maksta ei oleks. Seda tehti ka universiteedi poolt, ja see oli talle suureks kergituseks.

Suure-kooli pääl on kahte seltsi õppijaid: Ühed on, kes iseäralistes seltskondades, mis corporationideks (ütle: korporatsionideks) hüütakse, kokku hoiawad ja kirjud wärwimütsid selle tunnismärgiks kannawad; teised ei kanna neid mütsisid, ei hoia ka mitte iseäralistes seltskondades kokku. Need studendid, kes corporationis on, nimetawad endid corporellideks, see on seltskondlasteks ja teisi, kes mitte corporationides kokku ei hoia, metslasteks, Saksa keeli „wildeks“. Seltskondlaste ehk corporellide sekka lööwad need, kel rohkem raha ja aega on, nagu mõisnikkude ja suurema rahwa lapsed, aga mõni kord ka muidugi waesemad, sest kellelegi ei ole sisseastumine keelatud. Iga üks, kes corporationisse astub, peab mõnda

õppima ja tegema, mis metslased teha ei pruugi, nagu mõekadega wehklema teine teise wasta, pidusid (commerssisid) pidama, mil enamaste linna ümberkaudu maale sõidetakse ja kus õlu ja mitmet seltsi wiinad ilu peawad ülendama, ja palju muud selle-sarnast. Mõekadega wehklemine on aga ka palju metslaste seas pruugis, ehk küll nendel seks sundi ei ole. — Noor student, kes esimest aastat universiteedi pääl on, nimetatakse „rebaseks“ (Fuchs), kes teist aastat, „nooreks majaks“ (junges Haus), kolmat aastat „wanaks majaks“ (altes Haus), neljat aastat, „sammalpääks“ (bemooſtes Haupt). Seltskondades peawad rebased hästi kawalad, kärmsad, sõnakad ja tublid wehklejad olema. Kui noor maja, wana maja ehk sammalpää rebasele midagi käsku annab, peab see silmapilk sõna kuulma. On rebane wastik olnud ehk muidu sõnas ehk teos wanema studendi wasta eksinud, siis annab wanem temale klaasi täie õlut laituse joogiks juua ja laulab sääl juures: „Waat', paha teinud rebane, oi lirum larum leier, sest teda hästi naerdakse, et lirum larum leier; joo rebase pää, joo; joo rebase pää joo!“ — On rebane corporationis hästi wanemate meele päraſt olnud, siis antakse temale mõne aja päraſt ühe wanema studendi soowimise pääle luba wärwimütsi kanda. Muidugi peab niisugune wanem student ise wärwi-mütsi kandja olema.

Et niisugused corporationi asjad nagu ülemal ütlesin, oma jagu aega ja raha wõtawad, ei heida mitte kõik corporationisse. Tartus on paewalt kolmsada suure-kooli õppijat wärwi-mütsi kandjat,

enam kui wiissada elawad muidu, ja neid nimetatakse metslasteks. Aga ruttame nüüd jutule jälle tagasi.

Martin laskis ennast ka corporationi sisse üles wõtta, ehk küll tal aega ja raha palju ei olnud. Sisse kirjutades peab iga üks üles andma, kust kohast ja mis rahwa seast ta pärit on. Tema kirjutas sisse, et ta Sakslane olla, ehk küll lugeja teab, et see õige ei olnud. Seda tegi ta esiteks selle pärast, et ta arwas ennast Sakslase olewat, sest et Saksa koolis oli käinud, ja teiseks, et ta häbenes Eestlane olla. See oli sel ajal nõnda, nüüd on asi muidugi hoopis teiseks saanud, ehk küll ka nüüdgi niisuguseid on, kes oma suguseltsi ära salgawad, mis muidugi ei neile enestele ega meie rahwale auuks ei ole.

Natuke aega pärast seda, kui Martin stipendiks oli saanud, tuli tema häätegija baroni proua linna ja laskis Martini oma juure kutsuda. Martin läks. Proua ütles talle:

„Noh, Martin, ma soowin Sulle õnne, et Sa juba nii kaugele oled jõudnud.“

„Kõigest südamest tänan Teid, baroni proua,“ ütles Martin waimustatud. „Ükši Teie hoole läbi olen ma nii kaugele saanud. Muidu ei oleks ma tohtinud selle pääle mõteldagi. Surma tunnini ei taha ma seda Teie häätegu ära unustada.“

„Hää küll“, wastas proua, „ma rõõmustan, et ma seda olen teinud ja sind aidanud, ma rõõmustan ka, et sa ikka nii usin oled olnud. Aga kuda nüüd sinu asi peab edasi minema, sest suurekooli pääl saab sul rohkem kui siia maani gymnasis

abi waja olema, ja seks on minu kõrwaline kukur natuke wäike? Sellegi pärast tahan sulle jõudu mööda abi anda ja mitte nüüd seda sinult tagasi tõmmata. Räägi ise ja ka mina tahan professoritega rääkida, et sa univeesiteedi poolt abi (stipendiumi) saad.“

„Uus ja suur tänu Teile, auulik proua,“ ütles Martin südamest.

„Ma olen kuulnud,“ ütles proua edasi „et sa hää klaweri mängija pead olema, ja et ka minu tütar hääl meelel sinuga mängib, siis wõite weel sagedamine ühes koos mängida, sest Ella jääb weel paariks aastaks siia linna kooli. See on temale ka õpetuseks.“

„Kõigest südamest olen walmis seda tegemas.“ wastas Martin, „ja tänan Teid selle loa eest, sest et ma mängimist armastan.“

Nad rääkisiwad weel mõndagi, siis jättis Martin proua Jumalaga ja läks ära. Proual oli wäga hää meel, et Martin nii ilusaks, sirgeks ja targaks nooreks meheks saanud. Ta pidas oma sõna, ja andis ka edaspidi oma jagu abi. Martin tegi ühe wäikese eksami universiteedis ära, ja talle anti ka universiteedi poolt abi, nõnda sai ta õige ilusaste sääl läbi, ega olnud tal puudust.

Warsti oli ta ka corporationi seltsimeestele õige armsaks saanud, ja juba esimese poolaasta lõpul sai ta wärwimütsi kandmise loa. Ta oli osaw ja kärmas noor mees igas kohas nii hästi pidulaual kui wehklemise põrandal, nii hästi perekondades kui seltsimeeste keskel.

Sagedaste käis ta baroni tütrega klawerit mängimas, nõnda et sel armsamat seltsimeest ei olnudgi kui Martin. Sündis ka wiimaks mängimise juures, et mõlemate noorte inimeste silmad sügawamine teine teise sisse waadasiwad kui paljad ühes mängijad, aga mis minul sellega asja on! Ega mina tohi ennast niisuguste asjade sekka segada.

Nõnda läks meie noore studendi elu üsna lõbusaste. Ei olnud tal suuremat puudust kannatada. Ehk küll ta corporationi elu tugewal mõedul maitsis, ei jätnud ta ometi edasiõppimist mitte hooletuse sisse, kui ka see natuke pikka mööda läks.

Kui suwel kooli waheaeg tuli, läks ta ikka teiste seltsimeeste juure wõerusele, kus aeg wäga hoopsaste mööda lennas ja pidusid ja pallisid õige rohkesie peetud sai.

Oma wanemate juure ei läinud ta enam sugugi. Ehk küll ta muidu kaunis tubli poiss oli, aga selle poolest oli asi hoopis nurjas. Et ta juba kaua aega Saksa koolis oli olnud ja et ta ikka Saksa keelt rääkinud, sai ka ta keel juba kangemalt oma emakeelt rääkides, sest et ta sest midagi ei tahtnud teada.

Ühel suure-kooli waheajal juhtus, et baron Ritter oma mõisas suure wõeraspidu tegi. Ta kutsus Tartust seks piduks ka hulga studenta wõeraks, kes enamaste wärwimütsi kandjad ja selle corporationi mehed olnud, kus seas ka Martin oli. Et ka Martin wärwimütsi kandjaks ja iseäranis baroni proua ja tema tütrega tuttwaks oli saanud, on iseenesest mõista, et ka teda sinna kutsuti.

Meie oleme juba kuulnud, et Martin iga pidi osaw ja tuline mees oli. Seda näidas ta ka baron Ritteri mõisa pääl üles nii, et baron temast suurt lugu hakas pidama. Ta küsis järele, kust ta pärit on, ja talle öeldi, et Martin Tartu lähedalt waese rahwa laps olla. Aga et ta Eesti rahwa sugust on, seda ei öeldud talle mitte, ega teadnud baron mitte märkigi, et ta seesama karjapois on, kellega proua nii mitme aasta eest tee ääres oli rääkinud.

Nii hästi pidu ajal tantsu pääl, kui ka muidu naesterahwaga ehk meesterahwaga ümberkäimises oli Martin wirk, usin ja tähelepanew. Sellepärast oli ta ka noorte preilide silma ees palju armu leidnud. Ta mõistis nendega peenikeselt ümberkäia ja nendele magusat moka järele juttu puhuda, mis wäga nende meele pärast oli.

Iseäranis baroni tütar Ella nähti wäga lahke Martini wastu olewat, kellega ta ju, nagu teame, kokku mängimisel oli tuttwaks saanud. Kus ta ial mahti sai, sääl näidas ta oma hääd meelt oma kaasmängija wastu üles ja rõõmustas tema säälolemise pärast.

Kõigil wõerastel oli teada, et Ella hää klaweri mängija oli, selle pärast paluti teda midagi ette mängida. Ella lubas seda siis teha, kui tema kaasmängija Martin ka mängiks. See ei lasknud ennast pikalt paluda, astus pea klaweri ette, ja Ella istus tema kõrwa. Nad mängisiwad ühe Saksamaa kuulsa meistri tüki nelja käega wäga ilusaste ette.

Kui aga Martin ja Ella kõrwu klaweri ees istusiwad, siis pani mõnigi mõlemate noorte inimeste

ilu imeks. Mõlemad näh'i nagu paariks loodud olewat: üks kaunis noor mees, teine õitsew neiu. Ka nende mäng pasfis kokku, nii et kõik sellega rahul olìwad, ja kui otsas oli, siis kiites käsi laksutasiwad.

Martin, kes ka agar laulma oli, laulis klaweriga mõned ilusad laulud wõerastele ette ja tegi sellega palju rõõmu. Ta sai wana baroni ja ta proua meelest ikka armsamaks.

Kui pidu möödas oli, jäi Martin oma seltsilistega weel mõneks päewaks baron Ritteri mõisa külaliseks, kus kõigesuguste mängude- ja jalutuse käikudega aega wiideti.

Ühel niisugusel jalutuse-käigul juhtus Martin teistega ühest kündjast mööda minema, kellega ühes tema lapse põlwes oli karjas käinud. Mõlemad tundsiwad teine teist ära, ja kündja teretas: „Tere ka, P. noor herra!“

Martin lõi ruttu silmad teine poole ja ei wõtnud terwist wasta, sest et tal häbi oli, et üks talupoeg teda siin nime pidi tundis, kus teda koguni tundmata arwati olewat. See läbi oleks ju wõinud wälja tulla, et tema Eesti sugust oli, ja seda kuulutada kartis tema wäga.

„Kust see kündja sind tunneb?“ küsis üks Martini seltsimeestest ta käest.

See küsimine ajas Martinile puna silmi. Tema, kes muidu alati osaw rääkija oli, wastas nüüd kogeldades: „Ei tea, kus ta mind on näinud.“

Aga wale kõik, ta teadis küll, et kündja wist tema kodust siia teenistusesse tulnud. Tema kodu poi siit umbes 30 wersta eemal.

Pea läksiwad ka studendid jälle Tartu tagasi, kuhu Martin ka ihaldas minna, sest ta kartis, et kündja hakkab mõisas tema suguseltsist palju rääkima. Üksi baroni proua ja Ella teadsiwad, kes ta oli, aga need ei rääkinud sest kellegile, baronile ammugi mitte.

Tartus hakas Martin hoolega õppima, sest et tal juba rohkem pool kooli aega selja taga oli. Kui ta wiis aastat universiteedis oli olnud, tegi ta wiimse eksami ära ja sai ilusaste läbi. Mis tarkust ta oli õppinud, ei ole ma meelega nimetanud, muidu ehk wõiks wälja tulla, kes ta on. Siis sattuksin mina temaga tülisse, et ma tema elulugu olen julgenud jutustada. Selle pärast ei ole ma tema liignimegi ütelnud. Ta elab weel praegu üsna priskeste, ja on umbes 40 aastat wana mees. Ma palun aga lugejat silmad ringi lüüa, küll siis niisugusid mehi ka leida on, kes küll meie rahwa luu ja liha on, aga ometi Eesti rahwast midagi teada ei taha.

Martinil oli hää õnn. Warsti pääle lõpueksami tegemist juhtus üks hää koht saada olema, mis temale just sündis. Enam kui kolm tuhat rubla tuli tal sääl aastas sisse, ja ta ta hakas wäga ilusaste ja toredaste elama, mis tal selle palgaga wäga hästi wõimalik oli.

Ehk küll tal tühi asi oleks olnud oma waesid nemaid nüüd aidata, ei teinud ta seda mitte. Wäga arwa juhtus see, et ta neile mõne rubla raha saatis. Ta oli neile pääle selle ütelda lasknud, et nad teda mitte ei pea waatama tulema, sest et tal neid wõimalik ei olla wasta wõtta. Mis wanemate süda

selle juures ütles, seda wõib hõlpsaste arwata, aga mis tema seest hoolis! Temale oliwad ju tema peenikesed inimesed, kellega ta ümber käis, enam wäärt kui need, kes temale elu annud! — —

Kui Martin paar aastat omas ametis oli olnud, mõtles ta ka wiimaks eneselle teist poolt wõtta. Ta mõtted selle pooleşt langesiwad noh, mis te arwate, kelle päale? Ei kellegi muu kui baron Ritteri tütre Ella päale. Temaga oli Martin ühes koos klawerit mänginud, ja iga kord oli Ella tema wastu wäga lahke olnud.

Päale selle wõeraspidu, mil Martin baron Ritteri mõisas wõeruşel käis, oli Ella weel üheks aastaks Tartu tulnud wiimaşt õppuşt saama. Selle aasta ajal oliwad nad jälle tihti kokku mänginud ja teine teist weel enam tundma saanud. Päraşt seda oli Ella sagedaste oma mammaga Tartus käinud, ja iga kord läks Martin teda teretama ja temaga tükiks ajaks juttu ajama.

Nüüd, kus tal niisugune nõu oli, oodas ta ära, kuni Ella jälle linna tuleb. See sündis pea, ja ta läks tema juure. Juhtus just nii, et Ella ükşipäini kodus oli, teised oliwad kõik wälja läinud.

See oli just tema meele päraşt, ja ta hakas oma asjaga warsti päale. Wäga peenikeşt moodi osas ta Ellale kõik tunnid, mis nad ühes ära wiitnud, meelde tuletada ja jutu hästi magusale joonele saata. Wiimaks tuli ta selle asja päale rääkima ja mõistis seda niisama siledate sõnadega ära kõnelda. Ella paled hakaşiwad punetama, kuşt Martin ära nägi, et ta palwe kuuldud oli.

Wähe aja päraşt oli Martinil ka «jah» sõna käes. Aga Ella ei teadnud weel mitte, kas kõik wõib sündida, seşt et papa ja mama käeşt eñne weel luba pidi toodama.

Warsti pääle selle tuli ka baroni proua kodu, ja mõlemad noored inimesed paniwad oma asja ta ette. Ei läinud kaua, siis oli proua täieste selle poolt ja lubas teha, mis wõimalik, et baron oma loa annaks seks asjaks. — —

Martin oli wäga rõõmus, et asi juba nii kaugele edenenud. Üks kartus oli tal weel, ja see oli: kas baron ka oma loa annab.

Proua sõitis pea Ellaga kodu ja rääkis baroniga selle asja päraşt. Baron kuulas hoolega tema käeşt järele, mis seisuseşt Martin on. Seda ta juba teadis, et ta waeseşt rahwaşt oli wälja tulnud. — Ehk küll proua temale ei ütelnud, et Martin Eesti suguşt on, waid temaşt rääkis, nagu oleks ta Sakslane, ja muidu iga pidi teda kiitis, ei nähtud baronit ometi mitte iseäranis selle üle rõõmustawat. Natukene aega mõtles ta järele ja ütles siis kindlaste: «Ei, mehele, kes mõisniku suguşt ei ole, mina oma ainuşt tütart ei anna. See ei lähe mitte korda, et meie mõis päraşt meid inimeste kätte saab, kes meie seisuseşt ei ole.»

Ei awitanud proua ja tütre südamelikud palwed mitte kõige wähemat. Baron jäi kindlaks sesse, mis ta kord oli ütelnud.

Kurwa meelega pidi Ella Martinile teada andma, et tema papa luba mitte ei anna ja et ta ise midagi teha ei jõuşa. See tegi Martini hirmus

kurwaks, ja ta nägi ära, et seisuse waheseinad ammugi nii madalad ei ole, kui tema arwanud. See asi läks talle nii südamesse, et ta seni ajani poissmeheks on jäänud.

Nõnda ei olnud sest talle midagi kasu, et ta oma sugu hoolega warjul hoidis. Ja weel sel ajal, kus ma seda kirjutan, ei ole Martin teiseks saanud ja ei taha sest rahwast midagi teada, kust ta on omale elu saanud. — — —

Jutust eneset wõib iga mõistlik lugeja oma jagu õppida. Meie näeme sest esiteks, kuda meie oma lapsi nõnda peame kaswatama, et nad mitte ei häbene meie lapsed olla. Teiseks on näha, et meie oma lapsi **peame** koolitama, sest muidu meist ei peeta mitte lugu, waid meid arwatakse rumalate sekka. Kolmandaks peame selle pääle waatama, et meie lapsed, kui nad koolitatud saawad, mitte oma keelt ega rahwast halwaks pidama ei hakka, nagu see Martini juures sündis. Kui palju mehi on meie seast wälja läinud sel wiisil! Kui need kõik oleksiwad meie rahwa liikmeks jäänud, siis ei oleks wõinud ütelda, et meie rahwa seas nii wähe haritud inimesi on. Kust peawad need tulema, kui kõiki haritud wõi koolitatud mehi Sakslasteks arwatakse ja üksi neid, kes ülemates koolides ei ole käinud, meie rahwaks?! Üksi siis, kui kõrgeste koolitatud mehed kõik ennast meie rahwa lasteks peawad, wõib meie rahwas haritud rahwaste hulka arwatud saada.

Saksa maal ei ole Saksa talupojad õppimises mitte palju meie rahwast mööda, kui ka oma

jagu; aga mehed, kes kõrgemasse waimu harimises jõuawad, tunnistawad endid kõik oma rahwa liikmeks. Sest see tuleb, et Saksa rahwas meie rahwast ees on. Niisama on lugu Prantsuses, Inglise maal, Italias, Rootsis ja kus muidu suuremad haritud rahwad elawad. Kes ülemale jõudnud, jääb sellegi pärast oma rahwa lapseks. See on ka üsna õige, ja naeru-wääriliseks asjaks peab seda pidama, kui keegi arwab wõera keele läbi, mis ta õppinud, ka selle rahwa liikmeks saada, kelle keele ta ära õppinud. Ja just niisugune arwamine on meie juures wäga palju leida. Mehed, kes Saksa keele on suhu saanud, mõtlewad endid seega ka Saksaks saanud olewat ja ei loe endid enam meie rahwa sekka.

Aga kuda on lugu siis, kui inimene mitu wõerast keelt ära õpib? Missuguse rahwa päralt on ta siis? Ütleme: üks Eestlane õpib Saksa, Wene, Ladina, Greeka, Hebrea, Prantsuse, Inglise ja Italia ja weel mõne muu keele ära, nagu seda uuemal ajal juba tihti juhtub: Mis mees ta siis on? Kas Sakslane, Wenelane, Roomlane, Greeklane, Juut, Prantslane, Inglane, Italia mees wõi mõni muu?

Ei ühti, kulla mees, ta jääb seks, mis ta oli; ta jääb Eestlaseks. Teiseks ta ei wõi saada, wõi kas tehku ta wiis imet ära. — Sest näeme selgeste, et Eestlased, kes end Sakslaseks ehk Wenelaseks wõi mina tean mis — laseks arwawad, ometi seda ei ole.

Oleks see hulk haritud mehi, mis meie rahwast on wälja tulnud — ja neid on, ma ei ütle mitte

lüalt, sadade kaupa — oma rahwale truuks jäänud, siis olekſiwad Eesti asjad hoopis teiſed.

Juſt Eeſtlaste eneste ſeaſt õpetatud mehed kuuldakſe tihti rääkiwat: „Jah, Eeſtlaſed on weel wäga rumalad, Eesti keel on alles wäga harimata ja puuduline, ei ole Eesti keeles ſügawama õpetuſe raamatuid, kuſt haritud waim wõiks toiduſt“ leida ja nõnda edaſi.

Kui kõik mehed, kes meie rahwa ſeaſt wälja tulewad, nii hakkawad rääkima, ega ſiis küll aſi ei edene. Ootab igaüks, et teiſed temale kõik peawad walmis tegema, ſiis on ſant küll. Ei mitte, iga üks peab iſe kät adra külge panema, ſiis läheb aſi edaſi, muidu mitte. Ega ometi nüüdne haritud Saksa, Prantſuſe keel ja muud haritud keeled eſialgu nõnda ei olnud. Nad oliwad niiſama harimata kui nüüd mitmed keeled. Mis teadis Kristuſe ſündimiſe aegne poolmetſaline Sakslane nüüdſeſt peenikeſeſt Saksa keeleſt ehk teaduſeſt? Ei mitte märkigi! See on kõik uſina uurimiſe ja wirga töö läbi neile ſaanud. Muidu ei ole midagi tulnud. Kui Sakslaſed olekſiwad ootama hakanud, et teiſed ſeda pidiwad tegema, ſiis ei oleks nad ialgi haljale oksale jõudnud.

Ka meie ei tohi ſeda ial loota, et teiſed meie eeſt peawad tööd tegema hakkama. Iſe peame ſeda tegema. Muidugi on meie hulgaſt palju meie rahwa haritud poegi lahkunud, kes ial enam tagaſi ei tule. Niiſuguſeid ſaab ka edaspidi küllalt olema. Iſeäranis ſaawad mehed, kes ſel wiiſil kaswatatud ja koolitatud ſaawad, kui meie jutus karjapoiſs

Mardiſt nägime, kõik oma rahwale ſelga pöörma. Nad ſaawad oma wanemad ja ſugulaſed ära põlgama ja nendeſt häbenema.

Sellegi päraſt ei tohi meie lootuſt ja tööd maha jätta. Ei pea ſee meid mitte hirmutama iſamaa põllul tööd tehes ja teda hoolſaste haridest.

Pikkamiſi läheb aſi küll; ſee on tõſi. Aga ialgi ei ole ſuurte asjadega lugu teiſiti olnud. Et aſi pikkamiſi läheb, näeme iſeäranis kaheſt uuema aja ettewõtmiſeſt Eeſtlaste keskes: eſimene on Aleksandri-kool, teine Kirjameeste Selts.

Meie Aleksandri-kool tahab ülema waimu harimiſega hakatuſt teha meie oma meeles ja keeles, ilma et ſeda teiste juureſt läheksime kerjama, nagu ſee nüüd peab ſündima, ſeſt et teiſt teed ei ole. Muidugi ei ſünni ſee ilma teiſte keelteta, ſeſt üksgi ülem kool ei õpeta ühes ainſamas keeles üksi, Aleksandri-kool ka mitte. Aga kui õpetus õiget wilja peab kandma, ſiis peab teda nõnda antama, et õppija temaſt täieſte aru ſaab. See wõib üksi emakeeles ſündida. Emakeele abiga wõib ka teiſte keelte ära õppimine mõnuſal wiiſil edaſi minna. Seda tean mina wäga ſelgeſte, ſeſt et ma ſeda oma elus olen ära näinud.

Ma olen näinud, kuda meie rahwa lapſed, keda Saksa kooli toodi, aastate kaupa nagu nuiad koolitoas istuſiwad, aga midagi ei õppinud. Koolmeister andis Saksa keeli wäga hääd õpetuſt, aga nemad ei ſaanud aru, ſeſt et keel puudus. Ei olnud keegi, kes neile asja aru ſaadawalt ära ſeletas. Mis üles anti, õppiſiwad maſina wiiſi pähä, aga ſüdamesſe ei tulnud midagi. Kõigeſt hääſt, mis koolmeister

õpetas, ei saanud nad midagi aru, aga pahast, mis nad teistest nägiwad, küll. Sest ep see tuli, et paha ja wallatus nende südames maad wõttis ja nad wiimaks — hukka läksiwad. Kui nad päraft keelest hakasiwad aru saama, oli süda juba nii paha, et hää õpetus enam ei mõjunud.

Ma olen sagedaste meie rahwa hulgas näinud, et koolitamata isa hoopis terawama ja ärksama waimuga oli kui tema koolitatud poeg. Kust see tuleb? Isa waim oli sündimisest saadik teraseks jäänud, ehk küll ta suurt õpetust ei olnud saanud, poja waim oli nuia wiisil koolipingil istudes nüriks ja totraks läinud ehk koguni ära tapetud.

Kust see tuleb, wõib aga siin mõni küsida, et meie rahwa hulgast siisgi juba hulk mehi universiteedist wõis läbi käia? Selle pääle wastan: Ei ole see hulk ammugi weel nii suur, kui ta meie rahwa kohta peaks olema. Pääle selle ei wõinud ju kõik kängu jääda, waid kõwemad mehed kannatasiwad ära ja jõudsiwad wasta. Aga sagedaste on ka universiteedi pääl näha, et meie sugust studendid waimu poolest ammugi nii ärksad ei ole, kui peaksiwad olema. Ka keha poolest tuleb sagedaste haiglasi ja põduraid ette. Oleks nende esialguline wõera keele õpetus emakeele najal antud, siis ei oleks lugu mitte nõnda. Palju aga ei jõuagi nii kaugele, ehk küll nõu ja tahtmist neil oleks, aga waim on juba eñne aegu nüriks saanud.

Sellega ei taha ma mitte ütelda, et meie rahwa lapsed sugugi ei peaks Saksa koolidesse minema. Ei mitte, waid mingu nad ikka, aga minu nõu on

näidata, kuda asi hoopis kergem on, kuda loomulisemal kombel ja hõlbsamalt kõrgemat waimu harimist wõib kätte saada. Mis on inimesel sest kasu, kui ta ka mitu keelt mõistab, aga süda tal harimata jääb? Meie peame ometi häid inimesi kaswatama, mitte tuimi ja waimu poolest surnuid ja nürisid.

Selle pärast on meile niisuguśid koolisid, nagu Aleksandri-kool üks tahab olla, hädast waja. Meie waimu harimine ei wõi, ei tohi seisma jääda, muidu oleme ja jääme — orjaks; ja kelle orjaks? Rumaluse orjaks! See orjapõli on inetum kui ihu poolest orjapõli, kus all 700 aastat oleme seisnud.

Kuda on nüüd lugu Aleksandri-kooliga? Kas on nii palju andeid kokku tulnud, et kool wõib elule asuda?

Siin pean kurwa südamega wastama: Ei ole asi mitte nii kaugel! Ei ole andeid mitte weel nii palju koos! Weel on meie eneste hulgas mehi, kes Aleksandri-kooli ja tema sarnaste tulust aru ei saa ehk ei taha aru saada! Weel on meie hulgas mehi, kes sest midagi ei hooli, et nii mitmed noored laste waimud meie rahwa seast nüriks jääwad ehk koguni surnuks! Weel on meie hulgas mehi, kes ütlewad, et nad Aleksandri-koolist midagi ei tea, aga seda teawad küll, et kasu temast ei tule! Weel on meie hulgas mehi, kes ütlewad: mis minul sest kasu on, ega mina ise sinna kooli saa miñna! Et Jumal ligimest kui iseennast käseb armastada ja temale hääd teha, mis nemad sest hooliwad! Weel on meie hulgas mehi, kes oma emakeelt õigeste ei oska kirjutadagi, aga oma tõmbi sulega ajalehes waimu walguse wasta wõitlewad! Weel on meie hulgas

mehi, kes nii ja nii mitu rubla aastas joomise ehk muude tühjad asjade pääle ära kulutawad, aga kui tarwis on meie priikslaſkmiſe ja priikslaſkja, armastaja ja helde keisri Alekſandri I. mälestuſe kaſuks mõni kopik anda, ſiis wiit kopikut kümme korda käte wahel keerutawad ja wiimaks — ometi kotti tagaſi panewad! Weel on meie hulgas mehi, kes pahaks panewad, kui teiſedgi midagi annawad ſelle kooli kaſuks? — Et Alekſandri-koolil wäliſeid waenlaſi on, ei ole ſugugi ime, ſeſt igal ſuuremal asjal on neid olnud, päälegi kui mõni kardab oma kaſu ſääl juures wähenewat, ſiis on ſee iſeeneſeſt mõiſta.

See kõik, mis ſiin nimetaſin, on paha ja kurb küll ja tunnistab, et meie ſuguwendadel Soomlastel ja naabritel Sakslastel hää tükk õiguſt on, kui nad ütlewad: „Eeſtlaſed on tuim rahwas ja rumal ka. Sulaſe meel on nii nende omaks ſaanud, et neiſt ialgi elu-arendajat ei ſaa. Nad on uniſed ja nii tõlbi meelega, et nad aru ei ſaa, mis nende kaſuks waja on. Nad on waimu pooleſt nii juhmid ja tuhmid, et nad ei mõiſta oma jalal ſeiſta, waid peawad ikka pimeda wiiſil tallutatud ſama.“ See on muſt kuju, mis meile meiſt eneſteſt ſiia ſilmade ette on maalitud. Kui ta ka enam nii hull ei ole, kui ka nii mitmed meie ſeaſt wäſimata ja ilma palgata tööd teewad meie rahwa kaſuks ja mitmed ka ſadade kaupa abi on annud, ſiisgi on neid ikka weel liig wähe.

Muidugi, kui endid Soomlaste kõrwa ſeame, ſiis peame küll ära ehmatama, kui wäga tagaſi oleme jäänud. Nendel on oma keeles gymnaſi-koolid, mis hoopis paremine õitſewad kui wõera keele

omad ſääl kõrwas. Ka ſuure-kooli pääl loewad mõned profeſſorid Soome keeli, mis pääle meie ſiin weel ei tohi mõteldagi. Aga ka neile ei ole ſee muidu tulnud, kui uſina töö läbi. Alles wiiekümne aasta eeſt õeldi Soome maal ka: kes Soome keeles wõib ülemat õpetuſt anda, on ju harimata ja waene! Kuda on nüüd asjad hoopis teiſeks läinud! Nüüd wõib näha, et Soome keel ſugugi waene ei ole ülemate õpetuſte tarwis, ſeſt ta on nii kaugele haritud, et ſee wäga hästi wõimalik on.

Soomlastel on kirjameeſte ſelts, kellel tuhandete kaupa oſawõtjaid, aitajaid ja liikmid on. Iga auu wäärt Soomlane arwab auu-asjaks ſeltſile abiks lüüa. Selle päraſt tulewad hääd raamatud wälja, ſeſt et ſuuremal hulgal ſeks jõud on, mis wähem hulk mitte teha ei jõuaks. Sureb mõni jõuukam mees, jätab ta kirjameeſte ſeltſile oſa pärida, mis tõeſte parem on, kui tihti pärandajate tülitſemiſed ja kohtukäimiſed jagamiſe juures. Mõni teine jõukas mees ſaadab mõni kord üsna tuhandete kaupa ſeltſile abi, ja asjad lähewad ilusti.

Kus meil ſeda leida on? Meil on ka kirjameeſte ſelts, waewalt paar ſada liiget, ei aitajaid, toetajaid kuskil! Kes tahaks aidata, ſel jõudu ei ole, kel jõudu on, ſee ei taha ſeſt teadagi. Kuſt ſel wiiſil hääd raamatud peawad tulema, mille trükkimine ſadade kaupa raha maksab? Pääle ſelle ei oſtetagi neid, kui neid mõni on. Wana tühje kurjategijate ja rööwlite juttuſid aga loetakſe ja antakſe nende eeſt mõnigi kopik ära. Ometi ei anna niiſuguſed raamatud õpetuſt ega kaſuliſt ajawiidet.

Soome maal ei häbene inimesed mitte oma keelt rääkides. Aga meie juures on see paha mood, kui üks juba nii kaugele jõuab, et häda pärast Saksa keelt tõnkida ehk Wene keelt purssida oskab, siis niisugune mees, kas tee mis tahte, Maa keelt ei räägi enam. Üsna wiletsus ja häda on mõni kord kuulata, kuda mõni hunts-hantsakas wõera keelega maadleb ja heitleb, aga emakeelt ei räägi, kas tapa ära. Ise ajab end sääl juures nii uhkeks, nagu tahaks iga kandi päält ütelda: wot, kõnelen Wene keelt nagu wet ja Saksa keelt nagu sawi, aga ei teagi, et auus Wenelane ja selge Sakslane, kes oma keelt hästi oskawad, tema üle naerawad. Ka puuduline keele tundmine on kasuks, aga kõneldagu sääl, kus muidu läbi ei saa, aga mitte sääl, kus tarwis ei ole, ja kus inime selle läbi naeruks saab.

Ehk waatame jälle koolide pääle. Kui ühe Saksa mehe käest küsitaks, kas ta ei tahaks oma wäikest poega, kes weel Prantsuse keelt sugugi ei mõista, kas ta ei tahaks seda ühte Prantsuse kooli saata, kus sugugi Saksa keelt ei räägita. Ei ialgi saaks ta seda tegema, sest ta näeks selgeste ära, et ta oma lapsele sellega suurt kahju teeb. Aga meil tuleb see weel üsna tihti ette, et laps kooli wiidakse, kus üksi Saksa keeli õpetust antakse. Lapse elaw waim peab tõnsiks jääma, teist wiisi ei wõi asi olla.

Wiimaks on mul weel ühest asjast rääkida, mis wäga tähtjas on ja tähele tuleb panna. See on tütarlaste koolitamine. Et tütarlapsed peawad koolitatud saama, see on asi, mille wasta keegi ei peaks seisma. Weel nüüd kuuldakse üteldawat: „Mis

tütarlaps tarkusega teeb, mis tarwis tema teda tarwitab?“

See on wäga rumal ütlemine. Tütarlapsed peawad päraft abikaasadeks ja emadeks saama. Kui mees koolitatud on ja naene mitte, ei saa abielu nii õnnelik, kui ta peaks olema. Aga see ei ole iga kord mitte ülem asi. Kes on see, kelle käest õrnad laste hinged kõige esimese õpetuse saawad? Kes on see, kellega nad oma lapse-põlwes kõige enam koos on? Kes muud, kui ema. Ema toidab neid nii hästi ihu pooleft oma rinna kui waimu pooleft õpetuse piimaga.

Siin on nüüd ometi wäga kerge mõista: mida mõistlikum ema on, seda mõistlikumalt saab ta oma lapsed kaswatama. Selle päraft on ka awalik, et naesterahwa koolitamine sagedaste weel tarwilikum on kui meesterahwa.

Muidugi peame üks kord õppima mõtlema, et, kui meie tütar koolitatud on, siis ta kohe mitte nii peenikene ei ole, et ta enam talutöösse ei kõlba. See on rumal arwamine, et talupoegade seisusesse kõige lollemad ja tõlbemad inimesed peawad jääma. Ei mitte! Tarkuseft ja õpetuseft peetakse ühel wiisil lugu, olgu ta külas ehk linnas leida. Pääle selle on põllumehe seisus auu-seisus, ja on tal tihti parem leib kui linna hunts-hantsakatel. Selle päraft on see ka wõeriti mõte, kui peakfiwad kõik wähegi koolitatud inimesed linna jääma, kus neift tihti muud ei saa kui hunts-hantsakad wõi kadaka-Saksad. Õnneks on meil juba koolitatud peremehi ja pere-

naesi leida, kelle elu lust on waadata ja kes palju paremine elawad kui linna-rahwas.

Aga kus ja kuda peab tütarlapsi koolitama? Kus ja kuda? Need on kaks küsimist, mis pääle mul palju wastata oleks. Wõib olla, et teine kord seda jõuan teha, nüüd aga lühidalt mõni sõna. Tütarlapsed on õrnad asjad, selle pärast peab ka nende kaswatamine selle järele olema. Kui siis küsitakse, kus on neid parem koolitada, siis wastan: maal, mitte linnas. Linna elu on tihti tütarlapsele mitmet pidi wäga kahjulik. Maa inimesed peawad wäga ette-waatlikud olema, kui nad oma tütreid suuremates liinnades, nagu Tartus ja Tallinnas, tahawad koolitada, kelle juure nad nemad korteri ehk õppima panewad. Oh kui mitmele, mitmele naesterahwale on linna-elu hukatuseks olnud! Süda hakkab werd jooksma, kui selle pääle mõtleb. Palju on ilusad jumekad inimesed, olekswad maal wõinud auusaks mehe-naeseks saada, aga tulewad liinna, käiwad mõnes alamas koolis, mõned ei sedagi, saawad hädise Saksa keele suhu, panewad peenemad riided selga ja ei passi nüüd enam oma arust maale minema. Nad hakkawad endid uhkeks pidama ja häbenewad oma wanemateşt. Aga „uhkus tuleb eõne langemist," see sõna sõnnib just siia kõige enam. Eõne kui sest aru saawad, on nad mõne kergemeelse meesterahwa kätte sattunud ja oma au kaotanud! Mõne nädali pärast, kust leitakse neid? Ärgu pangu keegi pahaks, kui asja õige nimega nimetan: — pordu-majast!! Nutke silmad, niisuguste ära-kadunud hingede pärast! Mis on nüüd Saksa

keelest, mis peenikesest riietest abi! Kas maksawad need asjad hinge õnnistust, mis üks niisugune naesterahwas on kaotanud! Kuld on iga aus talu-tüdruk tema wastu. — Kõige sellega ei taha ma linna inimesi ega iga auusat linna naesterahwast, olgu teenija ehk muu, mitte teotada, ma näitan aga, kuda lugu wõib miõna, et igaüks teaks ette-waatlik olla.

Uuemal ajal on maal hakatud tütarlastele kihelkonna-koolisid ehitama. See on üks wäga kallis ja kasulik asi, ja wõib wäga palju tulu saata. Saatku aga wanemad oma tütred siõna kooli. Sääl ei wõi nad midagi paha õppida, waid üksi hääd. Kuda neid sääl õpetatakse, selle üle oleks siin palju rääkida, aga ütlen üksi, et ei ole waja nende päid wõeraste keelte sõnadega täis toppida, waid ennem nende südamed täita kasuliste õpetustega. Wõeraste keelte õppimine ei hari mitte inimest, waid rööwib tihti aja ära, mil paremat oleks wõinud õppida. Kes selle pärast oma tütart mitte kõrgeste koolitada ei taha, see ärgu mitte keelte pääle waadaku, waid selle pääle, et ta lapsest auus inimene saab, kes kauniste puhtaste oma maja oskab pidada. Häid perenaesi on waja. Hää perenaene majas on kui õnnistuse hallikas, mis lahkust, puhtust ja mõistust nii hästi oma mehe ja laste kui ka teenijate ja wõeraste pääle oowab.

Koolitagem ja kaswatagem siis armsad Eesti wennad, oma pojad ja tütred nõnda, et nad teie hääks lapseks jääwad ja teile au teewad!

Mõtelge järele selle üle, mis siin olen ütelnud! Jumal õnnistagu, et see, mis siin armastawast sü-

dameſt olen ütelnud, oma jagu mõjuks! Sünnib ſee, ſiis oleks mul rõõm ſuur. Minewal aastal, mil oma jutus puhtuſeſt rääkiſin, on ſee, nagu kuulſin, küll mõnes kohas inimeſt wihastand, aga ka oma jagu kaſu ſaatnud. Mitmed mõiſtlikud inimeſed, naeſed ja mehed, on mulle õiguſt annud, ja ſee tegi mulle palju rõõmu. Et kõik, mis hää on, edeneks, ſeda ſoowib ſelle kirjutaja, teie wana truu ja tuttaw

K. A. Hermann.

Lõpuſõna lugejale.

Minewal aastal hakaſin päälkirja all „keeletargad“ keele asjadeſt juttu ajama, mis mul nõu oli edaſi teha, aga tänawu pidi ruumi puuduſe päraſt aſi ootama jääma. Külap tulewal aastal, kui Jumal terwiſt kingib, wõime ſeda edaſi jutuſtada. — Pääle ſelle kutſuſin minewal aastal lugejaid Tartu ſuurele Eesti laulu-pidule, aga et meile ilma meie ſüüta ſõja aeg kätte tuli, ſiis pidi pidu pühitſemata jääma, ſeſt ſee ei oleks mitte korda läinud, et meie pidu olekſime pidanud, kui meie wennad Türklaste wasta oma werd olekſiwad pidan'd ära walada laſkma. Annab Jumal ſel aastal, mille tarwis ſee kalender on tehtud, rahu-aega, eks me ſiis pea oma pidu ega jäta teda pidamata. Seni kaua ſoowin kalliſt terwiſt ja Jummala õnniſtuſt kõikidele.

K. A. H.